

Anti-Semitism Today

Partnership of

Yissachar Zevulun

Show# 223 | June 8th 2019

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פט עמוד א

אמר ליה: מאי טעמא לא שכיחת קמיה דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, דמעייני באגדתא דרב חסדא ורבה בריה דרב הונא דאמרי תרווייהו: מאי הר סיני - הר שירדה שנאה לאמות העולם עליו.

רנז

הרי"מ

ויחי

אמרי

(אבות פ"ב מ"ב) רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך והתקן עצמך וכו'. פירוש, מה שחברך נותן לך להחזיקך על התורה, יהא חביב עליך כשלך, ואל תבעט בהחזקה מאחרים.

כדי, והתקן עצמך ללמוד תורה, בדרך כזו שאינה ירושה לך. כלומר, לחדש חידושים מעצמך, שאי אפשר לעסוק במשא ומתן וללמוד בעיון ולחדש הלכה, ובעל כרחך תקבל ההחזקה שיהא לך פנאי לזה, וכל מעשיך יהיו לשם שמים.⁽¹⁾

דן ידין עמו וגו' (מט טז). איתא בגמ' (פסחים ד.) ההוא דאמר דונו דיני שמע מינה מדן קאתי, שדרך שבט זה שרוצים רק על פי דין, ולכך הלכו חוץ לענון, שהיו בעיניהם אינם כדאי לזה רק דרך חסד, והם אוהבים הדין.⁽²⁾ [1]

מאוד לענין התחזקות שצריך אדם לחזק עצמו.⁽¹⁾

זבולן לחוף ימים ישכן וגו' (מט יג). במדרש תנחומא והביאו רש"י ז"ל שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהלך זבולון יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באוהלים.

כ"א אחד ואחד יוכל להיות יששכר וזבולון שבשעה שעוסק בתורה הוא נקרא יששכר, ובשעה שעוסק במלאכה או בפרקמטיא נקרא זבולון, שעושה כן כדי שיוכל לעסוק אחרי כן בתורה. וזה יפה לתלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון (אבות פ"ב מ"ב).⁽²⁾

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד ב- דף פט עמוד א

ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים! - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה! - אמר לפניו: רבונו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. - אמר לו: אחוז בכסא כבודי, וחזור להן תשובה, שנאמר מאחז פני כסא פרשז עליו עננו. ואמר רבי נחום: מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו. אמר לפניו: רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה - אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם? שוב מה כתיב בה - לא יהיה לך אלהים אחרים, בין הגויים אתם שרויין שעובדין עבודדה זרה? שוב מה כתיב בה - זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה כתיב בה - לא תשא, משא ומתן יש ביניכם? שוב מה כתיב בה - כבד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא, שנאמר ה' אדנינו מה אדיר שמך וגו' ואילו תנה הודך על השמים - לא כתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שנאמר עלית למרום שביט שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. אף מלאך המות מסר לו דבר, שנאמר ויתן את הקטרת ויכפר על העם ואומר ויעמד בין המתים ובין החיים וגו', אי לאו דאמר ליה - מי הוה ידע?

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף מז עמוד ב

ואין מרבים עליו, ואין מדקדקים עליו. אמר רבי אלעזר: מאי קראה? דכתיב: ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה, אמרה לה: אסיר לן תחום שבת! באשר תלכי אלך. אסיר לן יחוד! באשר תליני אלין. מפקדין שש מאות וי"ג מצות! עמך עמי. אסיר לן עבודת כוכבים! ואלהיך אלהי. ארבע מיתות נמסרו לב"ד! באשר תמותי אמות. ב' קברים נמסרו לב"ד! ושם אקבר. מיד, ותרא כי מתאמצת היא וגו'.

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף ק עמוד ב

אמר רבי יוחנן: אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול, וגזל מנמלה, ועריות מיונה. דרך ארץ מתרנגול.

מדרש תהלים שוחר טוב מזמור עג

[עג, ט] שתו בשמים פיהם. פרעה אמר מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות ה ב), נבוכדנאצר אמר (מאן הוא אלהא) [ומן הוא אלה] די ישיזבינכון מן ידי (דניאל ג טו), אבל אני ואהי נגוע כל היום ותוכחתי לבקרים. אמר ר'

שמואל בר נחמני לפי שבעולם הזה הזכר מסבב את הנקבה, אבל לעתיד הנקבה תסבב את הזכר, שנאמר נקבה תסובב גבר (ירמיה לא כא), לפי שבעולם הזה הקדוש ברוך הוא מחזיר על ישראל שיעשו תשובה ויעשו רצונו, אבל לעתיד ישראל מחזירין אחר הקדוש ברוך הוא שיעשו רצונו, שנאמר ואת רוחי אתן בקרבכם (יחזקאל לו כז), **אמר ר' שמעון בשם ר' סימון חסידא בעולם הזה אדם הולך ללקוט תאנים, אין התאנה אומרת כלום, אבל לעתיד אדם הולך ללקוט תאנה בשבת, והיא צווחת ואומרת שבת היא**, בעולם הזה אדם הולך ומשמש מטתו נדה, אין מטתו מעכבתו, אבל לעתיד אדם רוצה לילך ואשתו נדה, האבן צועק ואומר נדה היא, לכך עד מתי תתחמקין הבת השובבה (ירמיה לא כא), שהיא עתידה להיות מלהטת לפני הקדוש ברוך הוא שהן עושין תשובה, והקב"ה עושה להן רצונם, ולא עוד אלא אף השמים מטיפין להם עסיס, שנאמר והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס (יואל ד יח), ואין יטיף אלא לשון נבואה, שנאמר והטף אל דרום (יחזקאל כא ב).

שיח שרפי קודש ח"א עמוד 22

מה) הה"ק בעל שפת אמת
מגור זצ"ל סיפר
בעת שבא פעם ראשונה לקאצק
ראה בכל צרכי הבית המה מתנהגים
שלא עפ"י סדר ובלי השגחה, ועי"ז
הי' חסר כמח פעמים איזה חפץ
מבית ע"י גנבות שהי' שכית תמיד,
והמשמש ר' פיבור, הי' צוח על
הרבנית ע"ה, בזה"ל ולמה לא יגנבו,
עם איו אללעס אפען אין הפקר אהן
השגחה, ויהי כי שמע זאת הה"ק
מקאצק זצ"ל צוח בקול גדול,
פיבור, הא כתיב, לא תגנוב,
ובשעת ששמע הה"ק בעל שפת
אמת זצ"ל את הקול של הה"ק
מקאצק הי' נדמה לו שאין באפשרות
לגנוב שום דבר מחטת הלאו, של
לא תגנוב, כן ספרו חסידים וקנים
שדבר זה הביא הה"ק בעל שפת
אמת זצ"ל מקאצק בפעם ראשונה:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף סח עמוד ב

אמר רבי אלעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - יום שניתנה בו תורה הוא.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף יא עמוד א

ואם התחילו אין מפסיקין, מפסיקין לקריאת שמע. הא תנא ליה רישא אין מפסיקין! - סיפא אתאן לדברי תורה. דתניא: חברים שהיו עוסקין בתורה - מפסיקין לקריאת שמע, ואין מפסיקין לתפלה. **אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחי וחביריו, שתורתן אומנותן.** אבל כגון אנו - מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה.

שיחות	מאמר לג	מוסר	קלט
<p>ובגמ' שבת (לא ב) אמרו שאין הסותר חייב אלא כשסותר ע"מ לבנות במקומו, והקשה על כך רבה, שהרי כל המלאכות למדים ממשכן, ושם סותר ע"מ לבנות שלא במקומו הוא, ותירץ עולא שכיון שנאמר "על פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו" (במדבר ט כג), כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי, והדברים טעונים ביאור.</p> <p>ולאמור כאן יש לפרש שהכוונה היא כי מקומם של ישראל במדבר היה "על פי ד'" - אצל הקב"ה, ולא נשתנה מקומם ע"י שעברו ממקום למקום, אלא לעולם מקומם היה אצל הקב"ה כביכול כתינוק הנישא בזרועות אמו, שגם כשהיא מהלכת ממקום למקום, מקומו של התינוק לעולם אחד הוא - בזרועות אמו.</p> <p>וכענין זה אמרו בגמ' עירובין (נה ב): יושבי צריפין אין מודדים להם [תחום שבת] אלא מפתח בתיהם, [שאינן חשובים עיר הואיל ואינם קבע, עי"ש ברש"י], ואמרו שם שדגלי מדבר, אע"פ שהיו יושבי צריפין, כיון דכתיב בהו "על פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו", כמאן דקביע להו דמי, ופירש"י: "חשובה חנייתן להיות נידונה קבע". ואף ענין זה מתבאר ע"פ האמור, כי באמת דגלי מדבר קבועים היו, "על פי ד'", וזה שהמקום שנצטוו להיות בו על פי ד' נשתנה מזמן לזמן, דבר זה לא ביטל את קביעות חנייתם, כי חנייתם לא היתה במקום זה או אחר אלא "על פי ד'" - אצל הקב"ה, ודבר זה לא נשתנה כל העת.</p>			

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ה עמוד ב

רב אידי אבוא דרבי יעקב בר אידי הוה רגיל דהוה אזיל תלתא ירחי באורחא וחד יומא בבי רב. והוּו קרו ליה רבנן בר בי רב דחד יומא.

Selected audio from our listeners

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Comments on Previous Shows

Show 221- Extremism I

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Comments on the show 3 *click here*

Show 222- Extremism II

Comments on the show 1 *click here*

Show Suggestions

The Lubavitcher Rebbes Torah *click here*

Selected emails from our listeners

Comments on the Show

Mr. Turx underplayed the current Escalation of blatant anti-Semitic assaults, specifically here in Brooklyn. Statistics state a 30% increase in just 4 months.

He seemed detached from the street scene. Sounded like a politician speaking with utmost political correctness. He's talking about David Duke & George Soros??

I'm dealing with the average Poshiter Yid walking on Eastern Parkway to go daven Mincha, who gets smacked in the head and pushed into the street.

He relates to mundane activity such as rhetorical racist comments, which have "always been".

And the notion of even mentioning the shtetls in Europe?? We are not in shtetls, and we're not In Europe!

He failed to recognize the fact that young minorities in downtrodden neighborhoods are angry and physically displaying it now.

I have contact with Latinos and blacks, and we do get into discussion regarding racial divide.

In Brooklyn, the wide view amongst these minorities is that their landlords are almost always Jewish. They resent the fact that the landlords improve the properties and raise their rents. They resent the fact that they don't own the properties. They resent the fact that they did not make it.

I clearly told one of them today, that instead of driving his Mercedes Benz, and spending hundreds of dollars going out and partying every night, that he too can accumulate a 10% down payment to buy a property and rent it out to establish steady income for him and his family.

He was awakened. And his argument was quickly squashed. He resents the person who provides him housing. But when I explained to him that he had the same opportunity, he had no response.

Bill Anteby

Show Suggestion

David

I enjoy your show.

I was in Lakewood for Shavuot by my children, and heard a shiur about a new product called the impossible burger which is made of all vegetable based ingredients. This has made big waves recently, as the competing company, beyond meat, made its IPO debut and has multiplied 500% in the last month.

The OU has certified this burger, and has a video posted on their site of a chef showing how to prepare a cheeseburger from this impossible beef. Rabbi Dovid Norman, a prominent Rov in Lakewood, gave a masterful Shiur articulating very clearly why this may be problematic because of *Maris Ayin*, and why it is different from the fake cheeseburgers that have been served previously. This may be of interest to your listeners, as Rav Norman reported that it is being served in kosher restaurants, and that Goyim who tasted it are saying that it tastes exactly like a McDonald's burger. Maybe you would interview him on the show. He seemed like a big Talmid Chochom and quite articulate and engaging. I can ask my kids for his contact info if you were interested.

Best,

Sholom B.

Far Rockaway

אשתו שמעשי ידיה שלו, או מספיק לו ברווח מה שמקבל מהוריו או הוריה או בירושה, או כה"ג אסור מדינא, ואם דורש כסף אסורא קעביד, ותן לחכם ויחכם עוד, ודבריני כדי להעיר בעזהשי"ת.

שורש האיסור כנטילת שכר על לימודו.

והנה שורש האיסור ללמד תורה בשכר דרשינן מקרא ראה אנכי למדתי אתכם חוקים ומשפטים, מה אני בחנם אף אתה בחנם, ולכן מבואר במשנה בנדרים (לה:): שהמודר הגאה מחבירו מלמדו תורה שבע"פ בחנם שאינו מהנהו רק חובתו כן מדין תורה, וכן מבואר בבכורות (כט.) דאסור, ורק שכר בטילה דמוכח שכוונתו לשכר בטילה שרי אבל לא משכורת, ועוד יש בזה איסור שנהנה מדברי תורה, והנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם, ואל תעשם עטרה להתגדל בו ולא קרדום לחפור בו, ולכן חז"ל אמרו אהב את המלאכה וכמבואר כל זה ברמב"ם פ"ד דת"ת (ה"ג) ובפיהמ"ש אבות (פ"ד), ואף שהכ"מ ותשב"ץ והאחרונים העלו שלדידן שרי ואין לחוש כלל, מ"מ ביש לו בלאו הכי כדי צרכו אסור וכמבואר ברמ"א יו"ד רמ"ו (ס"ק כ"א) ע"ש בביאור הגר"א, וכן ראוי לחוש שמתפרנס מצדקה ואין אצלו מצוה או צורך, והנותן לא נתכוון לכה"ג, ומכל טעמים הנ"ל אין היתר לקבל שכר כשאינו זקוק לכך.

עבור ללמד בשעות מסוימות רשאי ליטול שכר.

אמנם נראה דשורש האיסור ללמד תורה בשכר היינו כשנוטל שכר עבור הלימוד גופא דוקא וכמו שהבאנו לעיל, אבל שכר בטילה שרי וכמבואר בכתובות קה: ע"ש, והיינו טעמא שאינו נוטל אלא הפסידו מאומנתו, ולא עבור הלימוד עצמו, וא"ר וראה שמדין חורה חייב ללמד חבירו בלי

רמז. ליהנות מהישיבה כשאין לו כסף אצלו, שאלו את הנאון רבי חיים זצ"ל, וענה דמקופת הישיבה כשלומד שם מותר דאדעתא דהכי נותנין, אבל מיד נבאי אסור אם יש לו בבית, ולקבל מבעה"ב שרוצה שיהנה מנכסיו שרי, וכן ליתן לו בזה חלק בלימודו מותר, אבל צריך לשייר לעצמו לכל הפחות ו' שעות, ואם צריך לקבל פרס ולחלק כן, לא יהסם לעשות כן, ואם עינו צרה ליתן לאחר, מראה שרוצה כל השכר לעצמו, וצריך לכוון שכל רצונו לעשות רצון הנורא, ואם דרך קבלת פרס יכול ללמוד כל היום ובלי זה חצי היום במשא ומתן, הלא עדיף לעשות רצון הנורא כל היום ולא חשוב אם הוא יקבל כל השכר או לא, רק העיקר שיכול לידבק בהקב"ה כל היום.

דעת הגר"א לחלק בין קופה של צדקה לקופה הישיבה.

דברים אלו רשומים אצלי מכתב יד הגאון הקדוש רבי זונדל מסלנט זצ"ל, שרשם לעצמו מה ששמע מפה קדוש הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל, שדבריו נשאבו מבאר מים חיים רבו הגר"א זצ"ל, ושורש דבריו דמי שבא לישיבה ולומד שם, מותר לאכול ולקבל שם הספקתו אף שיש לו כדי פרנסתו, שאדעתא דהכי קיבלו הישיבה לתת לכל הלומד שם, אבל מגבאי צדקה אין לו לקבל כשיש לו, ודעתו שיש להשאיר לעצמו שש שעות שיהיה שלו לגמרי, ואינו חושש אם משתף בהנשאר, ובלבד שיוכל לישאר כל היום באהלה של תורה.

אור החיים פרשת כי תשא פרק ל פסוק יב

לזה אמר כל העובר וגו' יתן מחצית השקל כיששכר וזבולון ושמעון אחי עזריה (סוטה כ"א א) ורבים כהם אשר יחצון כספם לעמלי תורה, ואומרו בשקל הקדש פירוש בעד שקל הקודש שהוא התורה, או ירצה שבזה ישוה הוא לנותן אמרי ספר כאומרו (קהלת ז') בצל החכמה בצל הכסף, עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (בכורות ה' א) שקל הקודש כפול היה, ובא להודיע כי מה שיטול מהקודש בעד מחצית כספו לא שיתנכה מחלק הלומד ונמצא כל אחד אין בידו אלא מחצית שכר לא כן הוא כי שקל הקודש כפול היה ונמצא כל אחד בידו שקל שלם והבן.

הפלאה מסכת כתובות הקדמה אות מג

ויש מן המשפיעים במדה גסה שסוברים שקונים מן הת"ח חלק מתורתו כדרך שאר משא ומתן. אמנם חלילה מחשוב כן וכי ימכור תלמיד חכם אפי' שעה אחת בעולם הבא בכל חיי עולם הזה כמ"ש חז"ל וכ"ש שעה אחת בתורה שהיא חשובה מכל חיי עוה"ב וכמ"ש חז"ל [ילק"ש שמות פרק כ רמז רצח] בפסוק אורח חיים פן תפלו שלא תהא נושא ונותן בתורה ובמצות וזהו פשטי' דקרא רחוק מפנינים מכרה שאי אפשר לקנות אותה אפי' בעולם הבא שנקרא פנינים. אלא הענין הוא שכל אחד מקבל שכרו משלם וכמו שאמרו המשל מנר שמדליק ממנו ואין מחסר אורו כן המחזיקים נוטלים שכרם מאת ה' מן השמים ואינם נוגעים ח"ו בחלקן של הת"ח. ועד"ז פרשנו המשנה [אבות פ"ה מ"ט] האומר שלי שלך ושלי עם הארץ שאומר לתלמיד חכם מעות שלי שלך ותורה שלך שלי זהו מדת עם הארץ שאין אתו ידוע עד מה. וכבר אמרנו לזה רמז במשנה דפסחים [דף פט ע"ב] הממנה עמו אחר בחלקו רשאים בני חבורה ליתן לו חלקו הוא אוכל משלו והן אוכלים משלהם רצ"ל מי שאי אפשר לו לעסוק בחלק תורתו שהיא חלקו לעולם הבא וממנה עמו אחרים שהם ילמדו עבורו והוא יפרנסם אין בזה גריעות ח"ו לת"ח לומר עליהם שמוכרים תורתם בשביל פרנסת עולם הזה ויכולים בני חבורה הם העוסקים בתורה (כמ"ש נזרקה מפי חבורה) ליתן לו חלקו כי הוא אוכל בעוה"ב משלו והן אוכלים משלהן ואין בזה פחיתות שכר לתלמיד חכם. וז"ש שמח זבולון בצאתך וגו' שכל אחד ישמח בשלו ואין אחד נוטל חלק חבירו.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ח

כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה.

To see the [אגרות משה](#) *click here*

שו"ת מהר"ם אלשקר סימן קא

עוד שאלת אם יש ממש באותן שמוכרין זכיותיהן זה לזה אם זכה הקונה או הפסיד המוכר ואם פעולה זו יש לה עיקר.

תשובה לא מצאתי מקום לדבר זה כי אם בתשובת שאלה לרבינו האי גאון ז"ל וראיתי להעתיק אותה לך ומשמ תבין עקרן של דברים שאלוהו ז"ל מי שהוא נוהג להתענות שני וחמישי ובסוף אותו הזמן אמר קבול שכר התענית הזה יהיה לפלוני מתנה וכן אם יאמר מכרתי תענית זו השנה בכך וכך לפלוני וקנו קנין על זה היש מזה כלו הנאה לאותו שניתן לו כלום וכן מי שנתן לאדם זהב על מנת שיקרא התורה ותהיה זכות הקריאה לו וכו' תשובה כך ראינו כי דברים אלו דברי הבל שאין לסמוך עליהן ואיך יעלה על לב כי שכרו של זה של מעשים טובים שעשה זה לזה והלא הכתוב אומר צדקת הצדיק עליו תהיה וכן אמר ורשעת הרשע עליו תהיה כשם שאין אדם נתפס בעון זולתו כך אין אדם זוכה בזכות זולתו היחשוב כי מתן שכר של מצות דבר שישארו אדם בחיקו וילך כדי שיתן זה מתן שכרו לזה אלו ידעו מה הוא השכר לא היה זה נותנו לזה ולא זה מקבלו מזה וכן

הוא מתן שכר כבוד ויקר שנותנים לו לצדיק על מעשיו הטובים וכתות כתות הם שהן מקבילות פני שכינה ומקלסין לפנייהם שבח ואומרים לו לצדיק עלה למדרגתך ועמוד במחיצתך אתה הוא שכבשת יצרך ונשאת משא המצות ולא נטית להנאה מצוייה אלא עזבת את תאותך וסבלת עול יוצרך וסגפת עצמך ביראתך עתה בא וקבל שכרך ותהנה מזיו השכינה כמו שאמרו חכמים מרגלא בפומיה דרב העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ולא רביה ולא משא ולא מתן ולא קנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם והם נהנין מזיו השכינה וכל אחד ואחד מעלתו לפי מעשיו כמו שכתוב וראיתם בין צדיק לרשע וגו' ומה תלמוד לומר בין עובד אלהים לאשר לא עבדו אלא כל אחד ואחד לפי עבודתו מתן שכרו וכן אמרו חכמים אמר ליה בר הה"א להלל היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו אשר לא עבדו אמר ליה עובד אלקים ואשר לא עבדו תרויהו צדיקי נינהו אלא אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה ואחד אמר ליה ומשום חדא זימנא יתירא קרי בה לא עבדו. אמר ליה צא ולמד משוק של חמרים עשרה פרסי בזוזי תריסר פרסי בתרי זוזי. וזה השוטה שמכר תעניתו אכלה כלבא לשירותיה מה שכר יש לו לפני השם ית' וכבר נטל דמים זה לא ליי' ישב בתענית אלא סגף עצמו ונפשו באותן הדמים והוא קרוב לקבל פורענות מלקבל שכר כי עשה שם שמים פלסתר וכקרדום לאכול בה לחם. אבל ודאי מי שנותן שכר למלמד ללמד מה שהן צריכין ומלמדין יש לו שכר גדול בכך והמלמד עצמו פעמים יש לו שכר פעמים אין לו שכר וכן מי שמאכיל עני או חכם לברכו יש לו שכר על כך ויש לו הנאה בכך כברכת אותו עני או אותו חכם וכן המסעד מקיימי מצות כדי שיוכלו לקיים יש לו שכר על כך ולהם וביותר מי שעוזר עסוקין בתורה ובמצות להפנות לבותם לעסוק בה יש לו שכר והשכר שיש לו על פעלתו הוא. ומי שמשיא עצמו לקנות שכר חבירו בדמים או במתנה לבוז הוא ולעג וכל הון יקר וחמודות אין אדם קונה בו שכר חבירו וכן כתוב אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו ואמרו חכמים מאי בוז יבוזו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה ולא כיוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו מר עבד פרקמטי' ומר עסק בתורה אמר ליה פלוג דאיפלוג יצאת בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז ובוזו לו עכ"ל. וכל דבריו דברי קבלה הן ואין להוסיף ולא לגרוע. ושולם כנפש אביך. משה נ' אל אשקר. נר"ו:

שו"ת משיב דבר חלק ג סימן יד

אחד שהי' נודע לאדם גדול מאחיו. מכר חצי זכותיו ומצותיו בסך גדול עשרים ושנים אלף רוביל. לאיש עשיר הולך בתומו וחפץ במצותיו מאד. וקיבל המוכר מחצית הכסף ועד ששילם מחצית השני הלך לחכם גדול ושאל בחלום והשיבו לו כי אותו המוכר אינו מצוין למעלה כ"כ ואינו אלא כא' מישראל. ואחר ששמע אותו עשיר כזה ביקש לחזור בו ותבע מעות שנתן. והמוכר תובע חציו השני. והגיעו לשאול הדין עם מי וגם אם עיקר הקנין הוא דבר שיש בו ממש. וה' יאיר עיני:

ראשית דבר. המוכר הראה לדעת כי אינו אדם הגון במכרו שכר הרוחני בבצע כסף. כמדתו של עשו שמכר את בכורה שלו. ובזה אותו הכתוב וכתוב ויבז עשו את הבכורה. ולא משום שמכר במחיר נזיד עדשים. שהרי פי' הרשב"ם שמכר לו בכסף שויו. אלא שקיים הקנין במאכל עדשים. ומ"מ קרא אותו הכתוב ויבז. דמי שדעתו יפה ומשכיל על דבר מבין כי אין לרוחני ערך כלל למכור בכל הון שבעולם, ומכ"ש ליקח בצע כסף עבור חלק עוה"ב. והרי בתענית (דף כ"ה) איתא דרחב"ד בעני' הגדול נתנו לו איזה דבר מחלקו בעוה"ב והשתדל להחזיר. ובש"ר (פנ"ב) איתא בזה כי הרעישה אשת רחב"ד ע"ז הרבה. ומכ"ש למכור בשאט נפש כבוד אלהים להתענג על ה'

בעוה"ב עבור עונג הגוף בעוה"ז. הרי זה דומה למי שכבד אותו המלך באות הכבוד והוא מכרו לאחר. הרי ביזה בזה כבוד המלך וראוי לעונש. כך המוכר עונג רוחני של עולם הבא עבור תענוג גשמי עליו הכתוב צווח בספר במדבר בשעה שהמתאוננים בקשו בשר וזכרו את התענוג שהיה להם במצרים בגשמיות. ולא הרגישו בעונג הרוחני שהיה להם במדבר בגלוי שכינה. ואמר ה' עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם. ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים. משמעו שמאסתם עונג הרוחני במה שה' בקרבכם בהיותכם במדבר. מה שרחוקים היו מזה במצרים, ואתם אומרים למה זה יצאנו ממצרים. ואותו התרעומת חלה על אותו איש שמאס בעונג עוה"ב ומכרו בעונג גשמי בבצע כסף, ודאי ראוי לעונש, ואין בו מדה של אדם המעלה. ולא תקשה מהא דאיתא בסוטה (דף כ"א) דשמעון אחי עזרי' ויוחנן דבי נשיאה מכרו חצי שכר למודם בתורה עבור שהיו מפרנסם. שאני התם שמכרו כדי שיהיו יכולים לעסוק בתורה. וכבר שנינו באבות יפה שעה אחת בתורה ומעש"ט בעוה"ז יותר מכל חיי עוה"ב. וכל כך אהבו את התורה עד שלא בקשו גם שכרה בשלימות בעוה"ב. רק להתענג על ה' במלחמתה של תורה. והלל ושבנא. כשאמר שבנא להלל נערוב ונפלוג היו ג"כ כדי שיהא הלל עוסק בתורה בדעתא צילותא. אבל הלל היה שקידתו כ"כ עד שלא היה עניו הגדול מפריע אותו מתורתו, כדאיתא במס' יומא (דף ל"ה), מש"ה לא נתרצה, משא"כ שמעון ויוחנן הנ"ל ידעו בעצמם כי אם יהיו בדאגת הפרנסה יפריע אותם מלימודם, וכדאי' בעירובין (דף ס"ה) דאמרי אביי ורבא דאי היה להם טרדה קלה לא היו שונים כ"כ. מש"ה נתרצו לוותר על עונג רוחני בעוה"ב כדי שיתעסקו בתורה בשקידה ואשרי חלקם. משא"כ למכור עונג רוחני עבור עונג גשמי. אין זה אלא מדור המתאוננים כאמור. כל זה דברנו על מחשבותיו ועסקיו של אותו האיש המוכר:

ועתה נבוא לגוף השאלה אם יש בזה איזה ממשות בקנין או לא. ומתחלה נוח לי לבאר הבדל בין שכר הרוחני של תורה לשכר של מצות. ואח"כ נבוא לענין שאנו מדברים. והנה איתא בפסחים (דף נ"ג) בהא דאיבעי להו תודוס איש רומי גברא רבא הוי או בעל אגרופין וקפשיט מדתניא את זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חמ"ו שמסרו עצמן לכבשן האש למדו ק"ו מצפרדעים כו'. ר' יוסי בר אבין אמר מטיל מלאי לכיס של ת"ח הוי דאר"י כל המטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה ש"מ שנא' כי בצל החכמה בצל הכסף. וקשה לי הא כמו שמוכיח דלאו בעל אגרופין הוי מדדרש ה"נ יש להוכיח שלא הי' עשיר בעלמא ונדיב. דמה לעשיר הדיוט לדרוש ברבים אלא ודאי אדם גדול הוי. אלא מתחלה יש להבין מה העלה ר"י במה שאמר כל המטיל מלאי כו'. הלא משנתינו היא במכות פ"א דכמו דמסייע לעוברי עבירה מקבל עונש של עוברי עבירה כך מדה טובה של מסייע לעושי מצוה כעושה מצוה אלא צ"ל שאין דמיון שכר מצוה לשכר תורה. ואם שאין לנו מושג בתענוגי עוה"ב מכ"מ יש לנו להמשיל לשכר המלוכה למי שזוכה לשכר. ויש שני מיני זכויות אחד מי שעושה איזה תיקון במדינה שראה המלך לאשרו במתנה כראות עיני המלך באיזה אות הכבוד לכבודו. והשני מי שמתכשר במלחמה הרבה ה"ז המלך מרימו למעלת שרי הצבא. ואין שני הזכויות שוין. דזכות הראשון הכל יכולין לקבל אותו הכבוד וא"צ להוסיף השתדלות שיהא יכול לקבל שכרו. משא"כ זכות השני אין כל אדם יכול לקבלו. שהרי שר הצבא נדרש להיות מלומד ובעל עצה ותבונה ובאסיפת שרי הצבא להתיישב באיזה ענין נחוץ וכל אחד מחוה דעתו לפני המלך. ומי שהוא באמת אדם פשוט ואם יעלה לגרם מעלת שר הצבא. ובאסיפת השרים הוא יושב ודומם הלא ישבע קלון מכבוד. וא"כ אין יכול לקבל שכרו ולהתענג עליו אלא מה עושה המלך ברצונו. מתחלה נותן אותו האיש למקום למוד בני שרי הצבא עד שהוא מתכשר לכך. ואם שמכ"מ אין מדרגתו גבוה כשאר שרי

הצבא מכ"מ יכול לשבת בשבת תחמוני עם השרים וגם הוא יחיה דבר מצער. כך מעין זה הבדל שכר מצות משכר תורה. דשכר מצות הוא כעין זכות איש מדיני. וכל ישראל יכולין לקבלו. משא"כ שכר תורה הוא יושב בישיבה של מעלה ומי שאינו ראוי לכך אינו אפשר לקבל זה העונג הרוחני. ומה הקדוש ברוך הוא עושה מאציל עליו עוד בחייו איזה כח למוד. עד שלא ישבע קלון בהיותו לאחר מותו יושב בישיבה של מעלה. וכ"ז העלה ר"י דהמטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה ש"מ כו'. מעתה תודוס האף שלא היה אדם גדול בתורה מכ"מ האציל לו הקדוש ברוך הוא בחייו דבר מצער לדרוש ק"ו מצפרדעים. כדי שלא יהא בוש בישיבה של מעלה בעוה"ב. וכ"ז בארנו בהרחב דבר (בס' במדבר כ"א) עה"פ באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם. ולא עוד אלא אפילו לאחר שהעלה ר' יוחנן דהמטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב כו'. מכ"מ אינו דומה למסייע לעושי מצוה. דשם תנן שיהא שכרו כעושה מצוה דומיא דמסייע לעוברי עבירה שהעד השלישי מסייע לעדים הראשונים ועונשם שוה. ומזה למדנו במכש"כ שכר מסייע לעושי מצוה שיהא שכרו שוה לעושה מצוה. משא"כ מסייע לת"ח שילמדו אף על גב שזוכה ויושב בישיבה של מעלה מכ"מ אינו שוה לת"ח עצמו כמו שאמר ר' יוחנן עצמו בברכות (דף ל"ד ע"ב) כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו. אבל לת"ח עצמן עין לא ראתה וגו'. והדעת נותן ע"ז שהמסובין ויושבין עם המלך לא ישיבתו של זה דומה לישיבתו של זה:

מעתי נבא לענין דידן. דאפילו נעלה עה"ד שאפשר למכור שכר מצוה. א"א למכור שכר תורה. שהרי אם יבא על שכרו ישבע קלון מכבוד בישיבה ש"מ ותו וכי אפשר לעלות עה"ד שאם יכבד המלך לעשות אותו איש שהראה גבורה ועצה במלחמה לשר הצבא. והוא ימכור אותו זכות לאחר. הלא המלך אינו חפץ ביקרו של הקונה כלל. ואינו חפץ שיהא יושב באסיפת השרים וכמו כן אי אפשר בשום אופן להעלות עה"ד למכור שכר מלחמתה של תורה. וממילא בנ"ד שמכר מחצה של כל שכרו ואותו שכר תורתו לא נמכר ממילא בטל כל המקח:

ואין לנו לחקור אלא במי שמוכר שכר מצוה ביחוד אם יש בזה ממש או לא. שהרי אם נתן המלך אות הכבוד של זהב לאחד. ה"ז יכול למוכרו אף על גב שהוא חוטא בזה שביזה את המלך. מ"מ ממכרו ממכר. וא"כ היה מקום לומר שמכירת שכר מצוה אפשר הוא קיים אף על גב שראוי להעניש ע"ז:

אבל באמת אין בזה הקנין שום חלות ושעבוד כלל מכמה טעמים. חדא שהרי הוא דבר שלא בא לעולם. ואפילו למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אין הקנין חל אלא לאחר שבא לעולם, כדאיתא בב"מ (דף סו:ו) המוכר פירות דקל לחבירו אמר רב הונא עד שלא בא לעולם יכול לחזור בו. משבא לעולם אין יכול לחזור בו דקסבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בשעת המכר שיהי' המכר חל משבא בעולם וכאן אפילו לא חזר עד מותו. ואח"כ חל חלקו בעוה"ב שוב אין המכר חל לאחר מיתה, כדאיתא בב"ב (דף קל"ה:) שאין מכר ומתנה לאחר מיתה כפרשב"ם בד"ה ואיזו הוא כו' שהרי אין כח לאדם ליתן מקודם לכן דבר שלא יוכל להקנות באותו הזמן שהוא רוצה שתתקיים המתנה ואחר מיתה היאך יכול אדם ליתן אחר שמת ונקבר. שנית, שהרי אין בזה אלא קנין דברים מה שאין בה ממשות. וכמו מוכר אויר הבית שאין בזה כלום, כדאיתא בב"ב (דף קמ"ז) ש"מ שאמר ידור פלוני בבית זה כו' לא אמר כלום עד שיאמר תנו בית זו לפלוני וידור בו. ובריש מס' ב"ב איתא וכי קנו מידו מאי הוי הא קנין דברים בעלמא הוא. ומזה הטעם קיי"ל ביו"ד (סי' רס"ד ס"א) שא"א למכור זכות חיוב מצוה. היינו שאם יש לו בן למול או ששחט וחל עליו מצות כה"ד, א"א למכור אותו הזכות לאחר א"כ נשבע שיתן

לו הזכות א"א לחזור בו. לאפוקי מדעת שלטי הגבורים ב"ק פ' החובל שכתב דאדם יכול למכור המצות שלו ויעלו לאיש הקונה דהא יש להם ערך עשרה זהובים לאחד. מיהו נראה /דדוקא/ דוקא מועיל הקנין במצוה שעתידי לעשות [פי' א"כ מוכר לו זכות מעשה המצוה וממילא יגיע לו שכרה] אבל לא במצוה שעשה [פי' דשכרה לבד ודאי א"א למכור. ומכ"ש אם מכר לו המצוה שיעשה והקונה לא עשה בעצמו ודאי הפסיד לעצמו]. ואנן קיי"ל כהרא"ש דא"א למכור זכות המצוה ג"כ. וגם השלטי גבורים הנ"ל מודה דיכול המוכר לחזור שאינו אלא קנין דברים. אלא דס"ל דכ"ז שלא חזר בו המוכר הוי קנין אף על גב דלא נתפס בקנין. ומחלוקת ישנה היא בפי' הגמ' ב"מ (דף ס"ו) בהא דאם תפס לא מפקינן מיניה. אם משום דהוי קנין כ"ז שלא חזר ביה. או משום דידיע ומחיל. וכבר הובא שני דעות בחו"מ (סי' ס"ו סי"ז, ובסי' קכ"ו סכ"ב בהגהת הרמ"א והש"ך סקצ"ד). והנ"מ בין שיטת הרא"ש ובין שיטת שלטי הגבורים לענין אם מכר אבי הילד למוהל זכות המצוה שהוא ימול. ובא אחר ומלו להרא"ש א"צ לשלם י' זהובים. שהרי האב בעצמו לא רצה למול. והקונה לא זכה כלום. וכ"כ השלטי גבורים פ' כה"ד בשם הרא"ש. אבל לדעת שה"ג פ' החובל אינו כן אלא כ"ז שלא חזר המוכר קנה הלוקח. וא"כ חייב התופס לשלם לו. ופליגי בפי' הכתוב וימכור את בכורתו ליעקב. ואח"כ אמר לו השבעה לי. ובאמת לא היה חל קנין הבכורה כלל לא בנכסים דהוי דבר שלא בא לעולם. ולא במעלת הבכורה שהוא קנין דברים בעלמא. אלא לשיטת שלטי הגבורים הוי מ"מ קנין אם לא יחזור בו. ומש"ה השביעו שלא יחזור בו. אבל להרא"ש לא מהני קנין כלל. וכבר נשאל הריב"ש (בסי' שכ"ח) שראה השואל בשם הרא"ש דהמקנה דבר שלא בא לעולם אם נשבע על ככה שקנה הקונה ואפילו מת המקנה המקח קיים. וראיתו ממכירת הבכורה כו' והשיב הריב"ש דלאו הרא"ש חתום עלה ע"ש. והא דמכירת בכורה הוא משום שקודם הדבור היה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם:

נחזור לענין דפליגי במכירת המצות היינו שמוכר זכותו שעליו שהוא יעשה. אבל אם כבר נעשה והוא מוכר השכר. ומכ"ש אם לא עשה הקונה בעצמו מה שעליו לעשות על פי זכותו פשיטא דמכירת השכר בעוה"ב אינו אלא דברים בטלים. תדע שהרי אי מרד ותוהא על הראשונות קמפסיד שכר מעשיו, כדאי' בקידושין (ספ"א) ואי נימא דמכר מהני ללוקח למיקני שכר המוכר. אמאי מפסיד במאי שתהי המוכר. ולומר דבאמת לא מהני במאי דתהי זו גרע מן הקודמת. וכי אפשר לומר דאי שיעבד חלקו לאדם דלא מהני מדה של הקדוש ברוך הוא להפסיד שכר התוהא עה"ר אלא ודאי דכל ענין המכירה בשכר דברים בטלים המה לכו"ע. ולא דמי לאות המלך שאם עבר ומכרו מכור. דשכר מצות אינו אלא טבע הבריאה כמו טבע הרפואות שאינו צריך ידיעת הרופא אם קיבל את הרפואה או לא. כך המצות עושות שלהן בלי גזרת ה', כדאיתא ברבה ר"פ ראה. משא"כ שכר מלוכה אינו אלא בידיעת המלך ונותן. והכי מפורש במדרש תהלים (קל"ב) ענין העונשין שהוא משל לרופא שהזהיר לחולה כו' ע"ש באריכות. והיינו דאיתא בירושלמי (שקלים פ"ה) ובב"ר (פ' תולדות) אר"ח כל האומר הקדוש ברוך הוא וותרן יותרו מיעוהי. פי' כמו שאוכל דבר המזיק אין ביד הרופא לוותר על מה שלא נזהר באזהרתו ושלא יכאב לו. כך א"א לוותר על עונש החטא. והא דתשובה מהני אינו וויתור אלא הוא רפואה המועיל לאותו סם המות. והיינו דכתיב ושב ורפא לו. ובהרחב דבר ס' דברים (ל"ב ו') בארנו בזה מאמר חנה ולו נתכנו עלילות ע"ש. ובהעמק דבר ס' ויקרא (ר"פ בחקותי) בארנו מאמר הגמ' ע"ז (דף ג') ראה ויתר גוים שאין אוה"ע מקבלין שכר כמצוה ועושה אלא כאינו מצוה ועושה. ושם עוד בד"ה ת"ר אם בחקותי אין אם אלא לשון בקשה כו' ע"ש הא מיהא ברור ששכר ועונש הוא חקות שמים וארץ כמו טבע סם החיים וסם המות. וא"כ לא שייך למכור

רפואה שנתן הרופא לאותו חולה לאדם שאין לו אותו מחלה ויש לו מחלה אחרת:

אחר שכן יש לנו לבאר הא דאיתא בהגהת רמ"א יו"ד (ס' רמ"ו) דאפשר להתנות עם חברו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר. דדוקא במה שממציא לו מנוחה שיהי' יכול לעסוק בתורה וכמו שבארנו לעיל הא דשמעון אחי עזרי' ויוחנן דבי רבי. אבל מה שכבר למד וה"ה מה שילמוד בלי המצאת פרנסה שלו ודאי אין לו ענין. ונוסף דבר דמש"ה לא נאמר זה הדין אלא בעוסק בתורה ולא בשארי מצות. שיתנה עמו שהוא ימציא לו מצוה שלא הי' אפשר לקיימו בתנאי שיחלוק עמו בשכר. דבשאר מצוה אפילו לא יתנה עמו כבר שנינו (במכות פ"א) שהמסייע לבעלי מצות כעושה המצוה. משא"כ מלימוד תורה כבר בארנו לעיל עפ"י ג' ברכות (דף ל"ד) שאין המסייע ללמוד דומה ללומד עצמו. בזה מהני תנאי שיחלוק עמו בשוה. ובאמת מורידין מעט את כבוד העוסק בתורה ומגביהין כבוד המסייע לו עד שישבו יחדיו בישיבה של מעלה ויתענגו מזיו השכינה. וכבר מצינו דוגמא לדבר בעוה"ז בתענית (דף כ"ב) דמיעטו בכבוד רבא מעונג שלמא ממתיבתא דרקיעא כראוי למעלת רבא משום דמיגן אכולי כרכא. ה"נ בשביל שהתנה עם המסייעו והעלהו יותר מן הראוי לו משפילין לו בכדי שיהי' שוין בישיבתם. וה' יאיר עינינו ויזכנו למה שעין לא ראתה:

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה י

כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובזה את התורה וכבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העולם הבא, לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה, אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נטל חייו מן העולם, ועוד צוו ואמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדום לחפור בהן, ועוד צוו ואמרו אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון, וסוף אדם זה שיהא מלסטם את הבריות.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק ד משנה ו

כבר רציתי לא לדבר בזה הציווי, לפי שהוא מבואר, וליודעי גם כן שדברי בו לא יאותו לרוב הגדולים בתורה, ואולי לכולם; אבל אומר ולא אחוש, מבלי לשאת פנים למי שקדם ולא למי שנמצא. דע, כי זה כבר אמר: אל תעשה התורה קרדום לחפור בה, כלומר: אל תחשבה כלי לפרנסה, ובאר ואמר שכל מי שיהנה בזה העולם בכבוד תורה שהוא כורת נפשו מחיי העולם הבא. והעלימו בני אדם עיניהם מזו הלשון הגלויה, והשליכו אחרי גוום, ונתלו בפשטי מאמרים שלא הבינום - אני אבארם - והטילו להם חוקים על היחידים ועל הקהילות, ועשו את המינויים התוריים לחוק מכסים, והביאו בני אדם לסבור שטות גמורה, שזה צריך ומחוייב, לעזור לחכמים ולתלמידים ולאנשים העוסקים בתורה ותורתן אומנותן. וכל זה טעות, אין בתורה מה שיאמת אותו, ולא רגל שישען עליה בשום פנים. לפי שאנו אם נעיינ בתולדות החכמים, זכרם לברכה, לא נמצא אצלם לא הטלת חובות על בני אדם, ולא קיבוץ ממון לשיבות המרוממות הנכבדות, ולא לראשי גלויות ולא לדיינין ולא למרבצי תורה ולא לאחד מן הממונים ולא לשאר האנשים, אלא נמצא קהילותיהם כולן יש בהם עני בתכלית, ועשיר רב הממון בתכלית, וחלילה לה' שאומר שהם לא היו גומלי חסד ונותני צדקה, אלא זה העני אילו פשט ידו לקחת היו ממלאים ביתו זהב ומרגליות, אבל הוא לא היה עושה כן, אלא מסתפק במלאכה שיתפרנס ממנה, בין ברווח בין בדוחק, ובז למה שבידי בני אדם, הואיל והתורה מנעתו מזה. וכבר ידעת כי הלל הזקן היה חוטב, והיה חוטב עצים ולומד לפני שמעיה ואבטליון, והוא בתכלית העניות, ומעלתו - עד כי תלמידיו הם אשר הושוו למשה

ויהושע, וקטן תלמידיו רבן יוחנן בן זכאי. ולא יסופק לבר דעת שאילו היה מסכים לקבל מבני דורו, לא היו מניחים אותו לחטוב עצים. וחנינה בן דוסא, אשר קול קורא עליו: "כל העולם כולו אינו ניזון אלא בשביל חנינה בני וחנינה בני דיו קב חרובין מערב שבת לערב שבת", ולא ביקש מבני אדם. וקרנא דיין בכל ארץ ישראל, והוא היה משקה שדות, וכשהיו באים בעלי הדין, היה אומר: או שתתנו לי מי שישקה במקומי כשאני מתעסק עמכם, או שתתנו לי שעור מה שאבטל מעבודתי, ואדון לכם. ולא היו ישראל בני דורם של אלו וזולתם לא אכזרים ולא שאינם גומלי חסדים, ולא מצאנו חכם מן החכמים שהיה מצבם דחוק שיגנה אנשי דורו שאינם מרחיבים לו, חלילה לה', אלא הם בעצמם היו חסידים, מאמינים באמת לעצמה, מאמינים בה' ובתורת משה, אשר בה הזכיה בעולם הבא, ולא יתירו לעצמם זה, ויסברו שהוא חלול השם אצל ההמון, לפי שהם יחשבו התורה למלאכה מן המלאכות אשר מתפרנסים בהן, ותתבזה אצלם, ויהיה עושה זה "דבר ה' בזה" + במדבר טו, לא+.

ואמנם טעות אלו המתגברים כנגד האמת והלשונות המפורשים, בלקיחת ממון בני אדם ברצונם או על כורחם - הן המעשיות אשר ימצאו בתלמוד באנשים בעלי מומים בגופותיהם, או זקנים באו בימים עד שלא יוכלו לעשות מלאכה, שאין תחבולה להם אלא לקחת, ואם לא - מה יעשו, הימות? זה לא ציוותו התורה. ואתה תמצא המעשה אשר הביאו בו ראיה באומרו: +משלי טו, לא+ "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה" - בבעל מום, לא יוכל לעשות מלאכה. אבל עם היכולת, לא המציאה התורה בזה דרך. רב יוסף, עליו השלום, היה נושא עצים, ואומר: "גדולה מלאכה שמחממת את בעליה", רצונו לומר, שבעת יגיעת איבריו - יכובד משכבם - במשא העץ הכבד, היה מתחמם גופו בלא ספק, והיה משבח זה ושמח בו, והיה לבו טוב במתנת בחלקו, בגלל מה שהיה אצלו ממעלת ההסתפקות.

וכבר שמעתי, הניפתים, נתלים באומרים: "הרוצה להנות יהנה כאלישע, ושלא להנות אל יהנה כשמואל הרמתי". וזה אינו דומה לזה כלל, ואמנם זה אצלי סילוף ממי שמביא ראיה ממנו, הואיל והוא מבואר ואין בו מקום לטעות. כי אלישע לא היה מקבל ממון מבני אדם, כל שכן שלא היה מטיל עליהם ומחייבם בחוקים, חלילה לה' מזה, ואמנם היה מקבל הכיבוד בלבד, כגון שיארחו איש אחד, והוא בדרך, נוסע, וילון אצלו ויאכל אצלו בלילה ההוא או ביום, וילך לעסקיו. ושמואל לא היה נכנס בבית איש, ולא אוכל ממזונו. ובכגון זה אמרו החכמים, שתלמיד חכמים, אם רצה להדמות לזה, עד שלא יכנס אצל איש - יש לו לעשות כן, וכמו כן אם רצה להתארח אצל איש בהכרח נסיעה או כיוצא בה - יש לו לעשות כן. לפי שכבר הזהירו מן האכילה ללא הכרח, ואמרו: "כל תלמיד חכמים המרבה סעודותיו בכל מקום" וכו', ואמרו: "כל סעודה שאינה שלמצוה אסור לתלמיד חכמים להנות ממנה".

ולמה אאריך בזה הענין, אני אזכור המעשה אשר התבאר בתלמוד, והמתקש יעשה כרצונו: היה איש שהיה לו כרם, והיו באים בו גנבים, וכל אשר היה פוקדו בכל יום, היה מוצא ענביו מתמעטים וחסרים, ולא היה לו ספק שאיש מן הגנבים שמהו מטרה. והיה מצטער מזה תמיד כל ימי הענבים, עד שבצר ממנו מה שבצר, ושטחו עד אשר יבש, ואסף הצמוקים. ומדרך בני אדם, שכאשר יאספו הפירות המיובשים, יפלו גרגרים מן התאנים והצמוקים, ומותר לאוכלם, מפני שהם הפקר, וכבר הניחום בעליהם למיעוטם. ובא ר' טרפון במקרה יום אחד לזה הכרם, וישב, והיה מלקט מן הצמוקים הנופלים ואוכלם. ובא בעל הכרם, וחשב שזה הוא אשר היה גונב ממנו כל השנה, ולא היה מכירו, אבל שמע שמו. ומיהר אליו ותפשו, והתגבר עליו, ושמהו בשק, ורץ עמו על גבו להשליכו בנהר. וכאשר ראה ר' טרפון עצמו אובד, צעק: "אוי לו לטרפון שזה הורגו". וכאשר שמע זה בעל

הכרם, הניחו וברח, ליודעו כי חטא חטא גדול. והיה ר' טרפון בשארית ימיו מאותו היום דואב ומיליל על מה שארע לו, בהצילו נפשו בכבוד התורה, והוא היה בעל ממון, והיה יכול לומר לו: הניחני, ואני אשלם לך כך וכך דינרים, וישלם לו, ולא יודיעהו שהוא טרפון, ויציל נפשו בממונו, לא בתורה. אמרו: "כל ימיו שלאותו צדיק היה מצטער על דבר זה ואומר: אוי לי שנשתמשתי בכתרה שלתורה, שכל המשתמש בכתרה שלתורה נעקר מן העולם". ואמרו בזה: "משום דר' טרפון עשיר גדול הוא, והוא ליה לפיוסיה בדמים".

ופתח רבנו הקדוש, עליו השלום, אוצרות חיטה בשנת רעבון, ואמר: כל מי שרוצה לקחת פרנסתו יבוא ויקח פרנסתו, ובתנאי שיהיה תלמיד חכמים. ובא ר' יונתן בן עמרם ועמד לפניו, והוא אינו מכירו, ואמר לו: פרנסני, ואמר לו: באיזו גדר אתה מבחינת הלימוד? ואמר לו: פרנסני ככלב וכעורב, רצונו לומר: אפילו אין לי חכמה, וכמו שיפרנס ה' חיה טמאה ועוף טמא פרנסני, שאין עם הארץ פחות מהם. ונתן לו. שוב התחרט אחר כך על שפיתוהו בדבריו, ואמר: "אוי לי שנהנה עם הארץ מנכסי". ואמרו לו אותם אשר הודיעם מה שארע: אולי יונתן בן עמרם תלמידך הוא, אשר אינו רוצה להנות בכבוד תורה, כל שאפשר לו זה, ואפילו בתחבולה? וחקר ומצא הדבר כן. ושני אלה המעשים ישתיקו כל חולק בזה הענין.

ואמנם הדבר אשר התירתו התורה לתלמידי חכמים הוא, שיתנו ממון לאדם, יעשה להם סחורה בו בבחירתו, אם ירצה - ועושה זה יש לו שכר על כך, וזה הוא מטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים - ושתמכר סחורתם תחילה למה שיימכר, ותתפס להם ראשית השוק דוקא. אלו חוקים שקבע ה' להם, כמו שקבע המתנות לכהן והמעשרות ללוי, לפי מה שבאה בו הקבלה. כי שתי הפעולות האלה יש שיעשו אותן הסוחרים קצתם עם קצתם על דרך הכבוד, ואפילו לא היתה שם חכמה, ולכל הפחות יהיה תלמיד חכמים כמו עם ארץ מכובד. וכן פטרה התורה את כל תלמידי החכמים מחובות השלטון כולן, מן המיסים, והאכסניות, ומיסי הנפש, והם אשר יקראו כסף גולגלתא, יפרעום בעבורם הקהל, ובנין החומות וכיוצא בהן. ואפילו היה תלמיד החכמים בעל ממון רב לא יחוייב בדבר מזה. וכבר הורה בזה רבנא יוסף הלוי זצ"ל לאיש באנדלוס, שהיו לו גנות וכרמים שהיה מחוייב עבורם אלף דינרים, והורה לפוטרו מהמס, להיותו תלמיד חכמים, אף על פי שהיה משלם המס ההוא אפילו העני שביהודים. וזה דין תורה, כמו שפטרה התורה הכהנים ממחצית השקל, כמו שבארנו במקומו, ומה שדומה לזה.

רמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל

ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את י"י לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברוך י"י חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך. ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני י"י לשרתו ולעובדו לדעה את י"י והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה י"י חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים, הרי דוד ע"ה אומר י"י מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי.

ספורנו אבות פ"ד מ"ז

ז. רבי צדוק אומר: אל תעשם עמרה להתגדל בהם, ולא קורדום לחפור בהם. וכך היה הלל אומר "ודאשתמש בתגא חלף". הא למדת: כל הנהנה מדברי תורה נוטל¹³ חייו מן העולם.

אין ספק שהמשתמש בקדש לצרכי חול מחלל את הקדש וראוי למיתה¹⁴, כאמרו (ויק' כב ט) "ומתו בו כי יחלוהו", בהיות דברי תורה קדש קדשים, הנה העושה אותם מלאכת חול, ותכליתה לחפור בהם אוכל¹⁵ לחיי שעה בלבד, או להשיג כבוד בחיי שעה, כמו העטרה והקורדום אשר התבאר מהם שזה תכליתם על הרוב, הנה זה מחלל את הקדש, ועל זה הזהיר זה החכם ואמר שעל כיוצא בזה בלבד אמר הלל "ודאשתמש בתגא חלף"¹⁶ אמנם המשתדל להשיג בהם חיי שעה ותכליתו מכוון בזה להוסיף עיון ומעשה, לעצמו או לזולתו, אין זה אלא כמשתמש בכלי קדש לעבוד עבודת קדש, וזה אמנם יתאמת כאשר יתבטל האדם בטלה דמוכת, ללמד לזולתו או לדונו, כדמוכח פרק בתרא דכתובות¹⁷. ועל זה הדרך אמרו ז"ל¹⁸ שגזרי גזירות בירושלים ומלמדי הלכות שחיטה וקמיצה לכהנים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. ועל זה הדרך צוה הוא יתברך לתת מתנות תרומות ומעשרות¹⁹, כאמרו (דהי"ב לא ד) "לתת מנת הכהנים והלוויים, למען יחזקו בתורת ה'".

וכל זה ביאר התנא באמרו הא למדת שמל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם, כי אמנם המתפרנס בדברי תורה ללמוד או ללמד או לדבר מצוה אין זה נהנה כלל, שכבר אמרו²⁰ "מצוות לאו ליהנות ניתנו".

רבי אהרן קוטלר

כאשר ראש ישיבת ליקווד, הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, נפגש עם שועי עולם במגבית שנערכה עבור ישיבתו המפורסמת. ראש הישיבה האריך בדברים אודות חשיבותה הרבה של התמיכה בלומדי תורה, עד כדי כך שהיששכר והזבולון יזכו בעולם העליון לאותו שכר, וכך, יישבו זה לצד זה, מוקפים באורה של תורה, בחורי הישיבה, כשאינם על אותו ספסל יושבים התומכים שזכו לקיים את הישיבה. "אה! אשרי חלקכם", סיים ראש הישיבה את נאמו.

גביר גדול שישב בין קהל המחמנים, עשה את אחניו כאפרכסת לדבריו של רבי אהרן קוטלר ובליבו ניקרה שאלה שהלכה ההתעצמה, עד שהחליט להפנותה אל ראש הישיבה שבעטיו החלה השאלה לחרסם בקרבו. "מדוע", הוא שאל, "מדוע אני צריך לקבוע עיתים לתורה, אם לפי התיאור של ראש הישיבה, על ידי שאתמוך בלומדי תורה, אוכה לשכר זהה לשלהם? אני אעסוק בעסקי המסועפים, אשתתף בלימוד לומדי התורה על ידי שליחת מעות, וכאשר אגיע לעולם העליון ימתין לי גן עדן של לומד תורה וותיק ומנוסה?"

הגאון שמע בקשב רב את שאלתו של הנדיב וענה לו: "צורך הנך ידידי היקר, שם למעלה,

אתה תזכה לשבת עם לומדי התורה. אבל מה עם העולם הזה שלך? כיצד אתה מרשה לעצמך להפסיד את המתיקות המופלאה הטמונה בכל רגע ורגע של לימוד התורה הקרושה..."

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז עמוד א

אמר ליה רב לרבי חייא נשים במאי זכיין באקרויין בנייהו לבי כנישתא, ובאתנוי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יט עמוד א

א"ר: אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, שנאמר: כי אם בתורת ה' חפצו.

ללמוד איש שאינו יכול ללמוד הרבה - כדרך האינשי שעושין. ואם ראוי ללמוד מלאכת רפואה והנדסה ג"כ רשאי, אם יוכל ללמוד זה בלא לימודי כפירה ובלא תערובות נשים. וטוב שיעשה כל דבר ע"פ ת"ח ויתיישב עמו בכל דבר.

ובדבר אלו שיש להם חשק טבעי לעיין בשעות הפנויות בענייני הבריאות וגם בענייני חכמות אחרות לידע מהם מה שאפשר לפום ריהטא, איני רואה בזה שום חיסרון אם אך לא יבטל מסדרי הישיבה - אף לא המוכרחים אבל הראויים - מאחר שאין עיונו בהם דרך עמקות ודרך יגיעה רק בעיזן בעלמא בשעות המנוחה, והוא לו עניין הנאה ואולי גם תועלת. ואין צורך למה ששמעת בשם גדול אחד שאנשים כאלה אם אינם ממלאים תשוקתם במקצת לא ילמדו כראוי, שאין לחוש לזה. אלא גם בלא זה אין שום טעם להטיל איסורים בעלמא. אבל אם יראו שהוא מבטל מזמן הלימוד, או אף שהוא מטריד את מחשבתו, צריך חברו לדבר אליו בדברים מובנים - שהוא רע לפניו עיזן זה הרבה, אלא מעט כפי שירשהו, או למסור זה לאחד מחבריו שיעיין בזה כפי שחברו ירשה אותו, וזה יותר טוב.

הגני המברכו בהצלחה גדולה בתורה וביראת הש"ת ובוזה יהיה חפצו ורצונו תמיד

משה פיינשטיין

סימן לו

בעניין עסק ישכר וזבולון הלכה למעשה

בע"ה כ"א שבט תשמ"ב

מע"כ ידידי הנכבד והחשוב מאד בר אוריין ובר אבהן יאי ויאיר הרב הגאון מוהר"ר שמחה הלוי סאלאווייצ'ג שליט"א שלום וברכה לעולם

כשהבאה שאלה זו לפני מרן זצוק"ל היה שם הגאון רבי אהרן יפהץ זצ"ל, ועיין בשאלה, והוסף מדיליה עוד נקודות לעיין שהתייחס אליהן מרן זצוק"ל בתשובה זו, בתוך השאלות ששאל הר"ש סאלאווייצ'ג שליט"א.

א. ביאור ששותפות ישכר וזבולון אינה מעניין

צדקה כלל

הנה עניין ישכר וזבולון הנזכר ברש"י בריש זבחים

(ב' ע"א ד"ה שמעון אחי עזריה - על שם שעזריה

עסק בפרקמטיא וסיפק צורכי שמעון אחיו בשעה שהיה עוסק בתורה, והתנו ביניהן שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון כדאמרינן בסוטה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו' לא כשמעון אחי עזריה לפיכך נקרא על שמו שלמד על ידו) ובפי'

החומש בפ' ויחי (מ"ט, ג' שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשכר יששכר והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך זבולון יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים) ובפ' ברכה (ל"ג, י"ח שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך, זבולון ויששכר עשו שותפות זבולון לחוף ימים ישכון ויצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונתן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה לפיכך הקדים זבולון ליששכר שתורתו של יששכר ע"י זבולון היתה), הוא ברור ופשוט שאינו ממצוות צדקה. דכי ח"ו שבט ישכר היו עניים, והא גם לשכר ישכר היה חלק בא"י ולקח נחלה כמו זבולון וכל השבטים. ומפורש ביהושע (י"ט, י"ז - כ"ג) נחלת ישכר שיצא בגורל הרביעי. וברש"י בפירוש החומש בברכת משה רבינו איתא על הקרא כי שפע ימים יינקו (ל"ג י"ט) שכתב שהוא על שניהן, דפי' דיינקו בלשון רבים הוא ישכר וזבולון ויהא להם פנאי לעסוק בתורה. ועל הקרא דשפוני טמוני חול (שם) פרש"י טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול ובחלקו של ישכר וזבולון היה. ואף שבגמרות שאצלינו ליכא זה בגמ' דמגילה (ו' ע"א, א) אמר זבולון לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם לאחי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות וכו' אמר לו כולן צריכין לך על ידי חלזון שנאמר ושפני טמוני חול, משמע שלרש"י היתה גירסא כזו. ואולי גם לרש"י לא היתה גירסתו בגמ' אלא זבולון, אבל מכיון שכתוב טמוני חול, ואם רק בחלקו של זבולון היה זה הרי לא מצינו שבחלקו של זבולון היו מקומות של חול, שלכן סובר רש"י שמוכרחין לומר דזה קאי על חלקו של ישכר - שבחול נמצא זכוכית לבנה והיה נמצא רק בחלקו של ישכר. שהרי רש"י בעצמו מסיק על מה שכתב ובחלקו של ישכר וזבולון היה, כמו שאמרו במס' מגילה רק מה שנאמר שם על זבולון. עכ"פ מפורש בקראי שגם שבטו של ישכר לא היו עניים שזבולון הוצרך לפרנסן מדין צדקה.

וא"כ הוא כמתנת איש עשיר לחברו העשיר מצד רעות וכדומה, שלא שייך זה למצוות צדקה, ואין על זה ממילא שכר שנאמר בתורה עבור מצוות צדקה. ואולי יש גם על זה שכר עבור עניין השלום ואהבה שגורם זה ביניהם. ואם הוא לת"ח איכא בזה משום כבוד התורה ואתייקורי הוא דמתייקר הנותן לו, כהא דאיתא בקידושין דף ז' ע"א שאשה מתקדשת בזה שנתנה מתנה לאדם חשוב בהיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא ליה נפשה.

וקצת קשה על רבי זירא בחולין סוף דף מ"ד דכי הוו מזמנין ליה מבי ריש גלותא אזיל, מטעם דאתייקרו מתייקרי ביה, ולא היה שקיל כי משדרי ליה משום דשנא מתנות יחיה. הא בקידושין איירי דנתנה לו כסף, שג"כ אם הוא אדם חשוב איכא לה הנאה דחשיבות נתינת כסף

וכיוון שלא היה עניין צדקה היו צריכין להתנות, והתנו על אופן זה. ונמצא שלא היה נותן זבולון לישכר מחצה שלם מכל מה שהרוויח, דהא זבולון נטל גם מחצה מכל מה שהרוויח ישכר משדותיו ומחול שלו שהיה נמצא שם זכוכית לבנה. שמן השדות והגנות והבהמות של ישכר היה לזבולון איזה חלק כאריס וקבלן, וגם מהזכוכית לבנה שהיה נמצא בחול ג"כ היה צריך עבודה הרבה להשיגם, שלא היו מונחים למעלה ע"ג החול דליכא דבר זה, אלא צריך ע"ז עמל ויגיעה להשיגם מהחול עד שיהיה ראוי למוכרם ומחמת זה ג"כ בזכוכית היה איזה חלק שהיה שייך לזבולון, וגם מה שלוקחין סרסורים בעד טרחת המכירה. וכשהיו חולקין, חילקו מחצה למחצה מכל הרווחים שהיה בשני החלקים שהיה להם בא"י, וגם מהעמל והיגיעה שהיה עוסק זבולון גם לבד בשתי הנחלות בנסיעותיו באניות למוכרם היה עכ"פ גם זבולון נוטל מחצה מהרווחים, שלכל הפחות הוא פלגא של ישכר - דהרי הוא בעל השדות והבהמות שבחלקו וחלקו של זבולון כאריס וקבלן היה מחצה. שא"כ לא היה לישכר מחצה שלם במתנה מזבולון כפי העניין שעשו ביניהם ממה שהרוויח זבולון, דהרי נטל זבולון מצד טרחתו בשותפות כאריס וקבלן גם מחצה מחלקו של ישכר, המגיע לישכר מצד שהוא הבעלים - שהוא לכה"פ מחצה ריווח מנחלה שלו. ואם היו הרווחים אחר ניכוי הוצאות שווין בחלק ישכר לרווחים שבחלק זבולון, נמצא שישכר נטל רק כל מה שהיה ריווח בחלקו - אבל חנינם בלא שום הוצאות, דכל ההוצאות הוציא זבולון משלו, שזה היה עניין שותפותו עם ישכר - דהמחצה שבחלקו של זבולון שצריך ליתן לישכר הניח ישכר לזבולון בעד החלק שהיה צריך ליתן לזבולון בשלו.

אבל משמע שזבולון היה מרוויח יותר מחלקו בארץ ישראל שהיה שווה לחלקו של ישכר, בשביל המסחר בהדברים שהיו בחלקו. דכן משמע מגמ' דמגילה דהיה חלקו של זבולון עדיפא משדות וכרמים. שהרי זבולון התרעם על נחלתו לפני הקב"ה והשיב לו כולן צריכין לך על ידי חלזון, אמר לפניו רבוננו של עולם מי מודיעני (על זאת לתת לי דמים - רש"י) אמר לו שם יזבחו זבחי צדק סימן זה יהיה לך (כאשר אסור גזל בעולה כך לא יגזלו ממך כלום) וכשירצו ליקח בלא דמים אינו מועיל להם כלום. ואם היה לעניין פרנסה שווה לשדות וכרמים, הרי עדיין טענתו זבולון גדולה, מדוע לפרנסה דמידה זו דכל השבטים נתן לו הקב"ה באופן קשה, אלא ודאי שהיתה מרובה בעושר. שנמצא שאף שחילקו ביניהם ריווח דשני החלקים בשווה, היה יותר הרבה לישכר מכפי שהיה לו כל הריווח דמחלקו - אף אחר דכל המלאכות עשה זבולון, דהרי הוא שותף לחלק שמרובה אף לעשירות. ובעד זה דהיינו טרחתו של זבולון וההוצאות שהוציא בחלקו של ישכר משלו, ומה שעשה את ישכר שותף לחלקו שהיה

ליהנות מקבלתו, וא"כ מדוע לא קיבל מהם רבי זירא מטעם זה עצמו. ואולי רבי זירא לא היה מחשיב עצמו לחשוב כל כך שיהיה להנותן הנאה בקבלתו, ורק בזה שסועד אצלם שהוא חשיבות הניכר להם ולעלמא הוה אזיל. אבל כשידוע שנותן לו מחמת דאטייקר הנותן גם בקבלתו בצנעא מחמת דאדם חשוב הוא, היה מקבל, כדאיתא בכתובות דף ק"ה ע"ב בעובדא דרב ענן דאייתי ליה ההוא גברא כנתא דגילדני דבי גילי שקיבל ממנו כשאמר לו הנותן שהביא לו זה מחמת שנתנית מתנה לת"ת הוא כאקרובי בכורים.

אבל ודאי כשנותן אחד מתנה לחברו יותר מהרגיל, ליכא שום שכר ע"ז. דהא אין בו גם עניין עשיית שלום, וגם אפשר אין רוח חכמים נוחה מזה. דהא אף בשעה שכותב נדוניא לבתו בשעת נישואיה שהוא תקנתא דרבנן, אין רוח חכמים נוחה כשנותן יותר מדאי בכתובות ריש דף נ"ג, משום שכותב לבתו מה שהיה ראוי להוריש לבניו, והוא בכלל איעבורי אחסנתא. וכ"ש במתנות לאחרני כשאין לו חיובים להם, שלא ניחא לחכמים כשהוא שלא כדרך הרגילות. וגם ביותר מחומש הא אסור מתקנת אושא לבזבו אף לצדקה (כתובות נ' ע"א), וכ"ש שאינו רשאי לבזבו לענייני רשות. ואף שמסתבר שלבזבו על הוצאתו לו ולאשתו ולבני ביתו לא אסרו - דהוא מטעם שלהנאת עצמו ובני ביתו לא רצו לאסור, רק מדרך המוסר - דהא לא מצינו מי שיזכיר תקנת אושא גם בענייני רשות דהוצאתו לאכילה ולכסות שלא יהיה יותר מחומש, אלא רק לבזבו לצדקה ולשאר מצוות אסרו מתקנה. אבל ודאי שאיכא כ"ש, שיש איסור מתקנה זו לבזבו למתנות בעלמא שלא לעניים. ודוחק לומר שעזריה אחי שמעון היה עשיר גדול שבפחות מחומש פרנסו לשמעון בכל צרכיו לו ולאשתו וזרעו, שהי"ל להזכיר באיזה מקום.

ב. ביאור השותפות שבין ישכר לזבולון, שזבולון היה טורח בחלקו ובחלקו של ישכר וחולקים בריווח של שתי הנחלות

אלא הנכון בזה דעניין ישכר וזבולון לא היה כלל עניין צדקה, ולא היה יכול זבולון ליתן לו כלום מסך הצדקה שהיה צריך ליתן, אלא שהיה זה עניין שותפות ממש. שזבולון נתן לישכר כל שכר הפועלים בהשדות וכל מה שהיה צריך ישכר להשלים במלאכות דגברי. וגם כיון שהגברי לא הלכו מבתיהם ומביהמ"ד הרי לא יכלו גם הנשים לילך לשדות, דהרי צריכות לשמש בעליהן ובניהן אף כשהם גדולים במלאכות דאפיה ובישול וכדומה, וגם להביא מה שצריך לקנות. וכל זה היה חושב זבולון, כל מה שהוציא על חלק ישכר, ומה שנצמח, וכן מה שהרוויח אחר ניכוי ההוצאות אצל זבולון במסחריו בהאניות, והיו חולקין בין שניהם כפשטות הלשון.

לקנות. ולא יצא זבולון בזה במצוות צדקה ויצטרך ליתן מצעות אחרים, מחצי הריווח שנשאר לו, לעניים.

זהו ממצוות לימוד ועסק בתורה. שאמרה תורה לאלו שאי אפשר להם ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו - יספיק לאחרים הלומדים, שכתב המחבר בר"ס רמ"ו, והרמ"א הוסיף ותחשב לו כאילו לומד בעצמו, וכל זה בין לשון המחבר בין לשון הרמ"א הוא מהטור. ואין זה ממצוות צדקה שהוא דווקא כשאין לו שום נכסים ולא מאתים זה, אלא אף למי שיש לו שדות דמעבדם ויש לו פרנסה כראוי, או שהוא יכול להרוויח בעצמו במלאכה ובסחורה, וליכא מדין צדקה ליתן לו, אבל נפשו חשקה בתורה ללמוד כל הזמן, יכול אדם להתנות עמו שיהיו שותפים בדרך זה שיחלוקו שניהם בהשכר, והוא יעסוק בענייני פרנסה וחברו הת"ח יעסוק בתורה. ויחלוקו בין שניהם - שני ענייני הרווחים שיתן להם הקב"ה, שהוא כדכתב הש"ך (ס"ק ב') כלומר שכר תורה ושכר מה שירוויח זה יהיה בין שניהם ביחד.

וכיון שבעצם מצד מצוות לימוד התורה הא צריך כל אחד ואחד ללימוד בעצמו כל התורה כולה ולידע אותה, שמצד זה כתב הרמב"ם בפ"א מת"ת ה"י עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וכל זמן שלא יעסוק בתורה הוא שוכח, וכן פסק המחבר שם סעיף ג'. ואף שהרבה אינשי וכמעט כולם לא היה בכוחם ללמוד כל התורה כראוי בכל ימי חייהם, אף אלו שהאריכו ימים, ומ"מ קיימו המצווה מאחר שעסקו כל חייהם לפי כוחם. אבל הא הרבה אינשי בכל זמן חייהם ג"כ א"א שילמדו, דהא צריכים לעבוד לפרנסתם בשדות ובכרמים לחיותם וכדומה, והרי הם אנוסים ואונס רחמנא פטריה. עכ"פ הא היה נמצא שמצוות לימוד התורה וידיעתה בכל פרטיה ודקדוקיה לא קיימו אותה ממש אלא יחידים שבדורות הראשונים וגם אלה לא תמיד היה בדרך הטבע אלא בדרך נס, כהא דחסידי הראשונים שעליהו נאמר בברכות דף ל"ב ע"ב מתוך שחסידיהם הם תורתן משתמרת. וגם משמע שהוא רק לעניין שלא ישכחו, כדפרש"י משתמרת בתוך לבם שאין תלמודם משתכת, אבל לא ללמוד מחדש מה שלא למדו עדיין. ואף שאיתא במנחות דף צ"ט ע"ב, דשאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית. ומשמע שהסכים ר' ישמעאל שהוא אמת, דהא השיב לו דמקרא דאמר הקב"ה ליהושע לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך והגית בו יומם וליילה (יהושע א, ח) הוא חיוב ממש אף ליהושע שהיה חכם היותר גדול אחרי משה, מ"מ היה זה (ידיעת התורה כולה דבן דמה) רק מן היחידים שבדורות. ואף שמשמע שלא היה סמוך, צריך לומר שהוא משום שהיה עדיין צעיר לימים, כבן עוזאי

מרוכה בעשירות, התנו שיחלקו השכר שנותן הקב"ה בעד לימוד התורה לעוה"ב. ונראה שגם השכר דאיכא מלימוד תורה גם בעוה"ז לעניין שאוכלין פירותיהן בעוה"ז שאיתא ברפ"א דפאה, ולעניין שתורה מגנא ומצלא דאיתא בסוטה דף כ"א ע"א היה ג"כ שכר זה לזבולון.

ג. המצווה שיש לזבולון בעסק ישכר וזבולון, ואם יש מצוות צדקה למי שכילה כל נכסיו מחמת שלא עבד לפרנסתו

וניחא לפ"ז מה שלא הזכירו הטור והרמ"א דין זה בהלכות צדקה אלא בהלכות ת"ת (י"ד סימן רמ"ז סעיף א'). משום שדין זה הוא אף שליכא מצוות צדקה כלל, כהא דישכר שלא היו עניים, שמצד מצוות צדקה ליכא. אלא הוא דין אחר שאיתא רק בתורה, שהוא אפילו במי שאינו עני. דהרי ענין זה הוא גם במי שיש לו נכסים ויכול לעסוק בהן וירוויח כמו שאר אינשי. ומצד מצוות צדקה מסתבר שליכא באיש כזה אפילו אם אירע שמחמת חשקו בלימוד התורה אינו רוצה להתעסק בנכסיו אלא ללמוד תורה ולהתפרנס מצדקה, אין מחוייבין ליתן לו, אלא יש לו רשות למכור תחילה מה שיש לו ולהתפרנס מזה, ואחר שיכלו מצות ההם יהיה רשאי אז ליקח צדקה דהרי אז הוא ממש עני. ואף כשהוא עצמו גרם לזה שלא בשביל לימוד תורה, והוא פושע, חייבין לפרנסו מצדקה. ובפירוש אמרו בב"מ דף ט' ע"ב דאי בעי מפקר לנכסי והוי עני וחזי ליה, ואף שאמר זה לרבי אליעזר לטעם מה שאמר שהמלקט את הפאה לפלוגי עני זכה לו כו"ע מודים ביה. אך שרבנן סברי דלא אמרינן זה למיגו התם לעניין לזכות לעני, משום דתרי מיגו לא אמרינן. וכ"ש במי שהתעצל לעבוד את שדותיו אף שהוא בשביל עצלות, ומכרם ואכל את דמיהן ונעשה עני, שהוא נוטל לקט שכורה ופאה, וגם שצריכין ליתן לו מקופה של צדקה. שלכן דאי רשאי מי שנפשו חשקה בתורה למכור את נכסו ולאכול דמיהן, אף שיצטרך ליקח צדקה כישכלו המצות.

אבל אף שלא היה מצוות צדקה לזבולון ליתן לישכר, היה דבר גדול ומצווה גדולה מאד ואף ליתן המחצית באופן שותפות שהתנו, שזבולון יעבוד לפרנסה בשדות ישכר ובשדות של עצמו וגם יעשה פרגמטיא באניות ויתן החצי מהריווח שבשתי הנחלות ובריווח הפרגמטיא באניות לישכר, וישכר יתן לזבולון החצי שכר שהקב"ה יתן לישכר עבור לימוד התורה שלו בין בעוה"ז בין בעוה"ב. שא"כ נמצא שאין זה דין בצדקה - שמצוות צדקה לא מקיים בזה, דהא הם דמי פירעון על מה שקנה בקניין שישכר לומד התורה. והיינו דכשלא היה אפשר לו לעסוק רק בתורה אלא בדרך זה שימכור החצי שכרו שיתן לו השי"ת בעד לימוד רשאי, וזבולון רשאי

וכיוון שהוא עניין קניין מצוות לימוד התורה וידיעתה לעצמו יש על זה שיווי, והשווי הוא שיהיו שניהם שותפין בכל ענייני הרווחים בין שיהיה להם בעולם הזה - שכל העסק והמלאכה הוא על זבולון, ובין שיהיה להם הקרן בעוה"ב והפירות בעוה"ז ולהיות מגנא ומצלא - שכל הלימוד והעסק בה הוא של ישכר. שלכן בישכר ממש בעובדא, היה נמצא שלא היה מחצה הרווח של ישכר ממש כל החצי משל זבולון, דהרי החצי ריווח דהיה לישכר מחמת שהשדות וכרמים וכדומה היו שלו ורק כל העבודה היתה מוטלת על זבולון, היה סגי השיווי לעניין קניין זה במה שנעשו שותפין לחלוק שווה בשווה ברווחים שמשתי הנחלות, אף שהמחצה ריווח משדות וכרמים וכדומה מחלקו של ישכר היה מדינא של ישכר. וכשנעשו שותפין באופן זה שאר אינשי כשמעון ועזריה, שלא הרוויח שמעון כלום בעצמו - שלא היו לו נכסים וגם לא מעות לעשות בהם סחורה, ג"כ היה נותן עזריה כל החצי רווחים שהמציא השי"ת לעזריה. ואם העובדה היתה שהיה לשמעון איזה דבר מנכסים ומעות, אה"נ שנתן שמעון לעזריה אחיו לעסוק בהם, ולא היתה המחצה ריווח שנתן עזריה לשמעון כולו משל עזריה מדינא, דהרי היה מעט ריווח גם מהקרן שהיה לשמעון, והוא ממש כעובדא דזבולון וישכר.

ד. שבשותפות ישכר וזבולון צריכין לחלוק שווה בשווה דווקא, ומה ששותפות זו נעשית גם בלא קניין

וסובר הרמ"א שצריכין להיות העוסק בתורה בישכר והעוסק בפרגמטיא כזבולון, שותפין לחלוק שווה בשווה. שכן כתב אחרי שהוסיף על דברי המחבר - שכתב שמי שא"א לו ללמוד בעצמו יספיק לאחרים הלומדים - ותחשב לו כאילו לומד בעצמו, ויכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעסק בתורה והוא ימציא לו פרנסתו ויחלוק עמו בשכר. ופי' הש"ך בסק"ב כלומר שכר תורה ושכר מה שירוויח זה יהיה בין שניהם ביחד. ונראה שהטעם שצריכין לחלוק בשווה מחצה למחצה, ולא סגי במה שיתנו זבולון לישכר רק מה שיפסיד ע"י לימודו, דהוא רק דמי הפועלין וחלק האריסין שצריך ליקח מאחר שעוסק בתורה וזה מה שחסר ליה לישכר, וצריך לומר דזה היה מתנה מזבולון לישכר, וכיון שישכר לא היה עני לא היה ע"י מצוות צדקה אלא מתנה לעשיר שליכא מצווה. ואף שע"י גרם שישכר היה יכול לישב וללמוד, מה שבלא זה היה צריך לעבוד בשדותיו - ואף אם היה עובד בשדותיו על ידי פועלין הרי צריך להשגיח עליהן כדאיתא בב"מ סוף דף כ"ט ע"ב דא"ר יוחנן הרוצה לאבד מעות שהניח לו אביו ישכור פועלים ואל ישב עמהן, ואף דלאבד המעות שאמר שם תרגומא בתורי דנפיש פסידיהו (שאינן דרך הפועלים לחוס על הכרם

ובן זומא (סנהדרין י"ז ע"ב רש"י ד"ה שמעון התימני - תלמיד היה ולא נסמך שלא בא לכלל זקנה, ושם רב נחמן בר יצחק מתני חמשה שמעון ושמעון וכו', וברש"י ד"ה רב נחמן - וחמשתן לא באו לזקנה ויושבין בקרקע. ועי' רש"י ריש פ"ד דמסכת אבות) דהא א"א לומר שרק בכמות למד ולא בעמקות טעמי הדברים דהא א"כ היה חסר לו מלימוד התורה יותר ממה שלמד וידע.

עכ"פ הא לימוד התורה כולה בכמותה ובאיכותה ובעמקותה הוא כמעט אי אפשר אף לאנשים חכמים גדולים ביותר אף בזמן חכמי התלמוד, ואף לדורות הנביאים ויהושע וזקנים לא היה לרובא דרובא, וגם כמעט לכולם, שיוכל איש אחד ללמוד כל התורה כולה כשיצטרך גם לעבוד לפרנסתו בשדות וכרמים וכדומה. ואף שהם אנוסים מ"מ הא עכ"פ לא היה שייך ידיעת כל התורה באיש אחד, רק להצדיקים שבדור המדבר שלא הוצרכו לעבוד לפרנסתם לא בשדות וכרמים וכדומה ואף לא בבית, אבל לא משבאו לארץ. ולכן עשו בשביל זה ישכר וזבולון שותפות. שישכר שהיה נפשו חשקה בתורה ביותר יעסוק רק בתורה, וזבולון יעסוק בפרנסה, שהוא בכל עבודת שתי הנחלות של ישכר ושל זבולון, וגם בפרגמטיא משום שלא היו הרבה שדות וכרמים בנחלתו, ושיחלקו שווה בשווה בהשכר שיש לשניהם בין בשכר הגשמי שבא ממעשיו דזבולון ובין בשכר לימוד התורה כל הימים שבא מישכר. כדי שישכר שלומד תורה יהיה בכוחו ללמוד כל התורה כולה שכתב ושבעל פה בכמותה ובאיכותה ובעמקותה, שע"י שניהם שייך שתתקיים המצווה דלימוד וידיעת כל התורה ע"י שנים, אחד משבט ישכר ואחד משבט זבולון. שהוא דבר גדול לכל ישראל, לבד עצם קיום המצווה, ששייך בדרך שותפות זה להרבה אינשי הרוצים לקיים מצוות לימוד וידיעת התורה. שא"כ נמצא שהוא מצווה אחת שנעשה בין תרוייהו אינשי דישכר וזבולון, שלכן ליכא לתרוייהו אלא שכר דקיום מצוות לימוד וידיעת כל התורה שהוא מצווה אחת, אבל הגדולה ביותר, ושכרה מרובה ביותר וחולקים בין שניהם מתצה לישכר ומחצה לזבולון.

וניחא מה שהוא דווקא בהתנו, דבלא התנו אין לזבולון כלום, אף לא מצוות צדקה - דהא ישכר אינו עני ואינו יכול ליטול מצדקה וזבולון היה אסור ליתן מצדקה, וגם לא יוכל ליתן אף לעני יותר מחומש, וגם הא אין ליתן כל מעות הצדקה שלו לעני אחד כדאיתא בש"ע סימן רנ"ז סעיף ט', אלא דעניין זה לא שייך לצדקה כלל - אלא הוא רק לימוד התורה ממש, דמתקיימת מצוות לימוד התורה לזבולון בזה שנותן לישכר לפי תנאם החצי מהרווחים שלו כדי שיוכל ישכר לעסוק בתורה כל העת ויקיים ע"י שניהם מצוות לימוד התורה בכל ענייניה כדלעיל.

ועל השוורים ומנהיגים אותן על הגפנים ועל הנטיעות הם מתקלקלין והשוורין נסתבין ונשברים - רש"י, אבל פסידא איכא גם בפועלים שבכל דבר, וגם הא לחרישת שדות הא צריך לעבוד בתורי - שנמצא שזבולון עשה לישכר כבר מה שסילק כל המלאכות והטירדות ויוכל ישכר ללמוד, מ"מ לא די בכך כדי שיחלקו בשכר תורה שישכר לומד. והא לא נעשה בזה שהתנו שיהיו מחמת התנאי על זבולון חיובים לעשות, ואף אם נמצא אופן שיתחייב זבולון הרי פועל יכול לחזור בו. לכן הוכרח זבולון שרצה לזכות בזכות התורה שילמוד ישכר להתחייב באופן שלא יוכל לחזור, והיינו להתנות שיהיו שותפין בכל הרווחים שיהיו לשניהם מכל דבר.

^{אוצר החכמה}
- ולא מיבעיא להרמ"א בחו"מ סימן קע"ו סעיף ג', דעל מה שכתב שם המחבר האומנים שנשתתפו באומנות אע"פ שקנו מידם אינם שותפים כיצד שני חייטין וכו' שהתנו ביניהם שכל שיקח זה וזה במלאכתו יהיה ביניהם בשווה אין כאן שותפות כלל שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כ' הרמ"א ל"א הראשון, אינם יכולין לחזור בהם בזמן שהתנו אפי' בדבר שלא בא לעולם, שא"כ גם כשהתנו בפירוש שזמן השותפות הוא לעולם אין יכולין לחזור לעולם, אלא אף ל"א השלישי שעל להבא יכולין לחזור מי מהם, ואף להמחבר שם שהוא שיטת הרמב"ם רפ"ד מהלכות שלוחין ושותפין (ה"א"ב) ששותפין צריכין קניין ומטעם זה בשני אומנים שהתנו שכל מה שירוויחו באומנותן יהיה לשותפות אינו כלום, מסתבר דמצד החביבות שיש לזבולון שיהיה לו חלק בלימוד התורה ושכרו, גמר ומקניא לישכר חלק במה שירוויח, וישכר שיש לו חשק גדול ללימוד התורה גמר ומקניא חלק בשכר לימודו, שלכן אין להו צורך לקניין. וזה נראה שמועיל אף לקניין שותפות דאומנים זהה שייך שישעבדו גופם כדכתב הראב"ד שאדם יכול להקנות את עצמו לחבירו בקניין כדן עבדים, ועיין בכ"מ שם ובב"י ריש סימן קע"ו דהרמב"ם אינו סובר דנימא כן מאחר שלא פירשו בהדיא שמשעבדים גופם עי"ש, שלכן בתנאי דישכר וזבולון שודאי יש לנו לומר בזבולון שרוצה לזכות במצוות לימוד התורה עושה זה בשמחה וברצון גמור - משעבד עצמו לגמרי, וכן ישכר שחשקה נפשו בתורה וא"א לו בלא זה שיעשה השותפות עם זבולון נמי משעבד עצמו לגמרי, שלכן גם להרמב"ם משעבדין עצמן בלא קניין, וקיים שותפותם לעולם, כיון שרוצים כן ממש ברצון גמור.

וכיוון שהוכרחו להיות שותפין, הרי לא שייך שיתן זבולון לישכר פחות ממחצה בסתמא. ורק כשישומו שותפין דעלמא שחלקו של אחד שווה כשנים של חברו, אז שייך שיתנו שיהיה שותפותם בדרך זה שני חלקים שהם שני שלישים למי שחלקו שווה יותר וחלק אחד שהוא שלישי הריחות יהיה למי שחלקו שווה רק החצי. וגבי שותפות דישכר וזבולון הא זה ודאי יודעין שניהם וגם

כו"ע שהריזוח דהוא השכר שנותן השי"ת עבור מצוות לימוד התורה, שלכד שמגנא ומצלא גם בעוה"ז הרי עיקר השכר דבמתני' ריש פאה נקרא הקרן הוא לעוה"ב, זהו מדברים שאוכלין פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב, שיפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז כדא"ר יעקב במתני' דאבות פ"ד משנה י"ז, שנמצא שליכא שומא כלל על זה. אבל החצי שכר מוכרח ישכר ליתן וזבולון בעד חלקו אף שהוא הרבה יותר מחלקו של זבולון, דהוא כשנים שהטילו לכיס כשחלק הגדול צריך לקטן שלכו"ע הוא בסתמא למחצה כדאיתא בכתובות צ"ג ע"א אמר שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה זה מאתים השכר לאמצע, אמר רבה מסתברא מילתיה דשמואל בשור לחרישה ועומד לחרישה (שלקחו בתן שור לחרוש וחורשין בו ואין חלקו של זה מועיל בלא חלקו של זה כלום הלכך חולקין בשווה - רש"י) וכ"ש כשהתנו.

ומסתבר לע"ד שהמחצה למחצה הוא דווקא גם לזבולון, דלא יוכל ישכר לומר שאינו רוצה ליתן חצי שכרו משכר לימוד התורה אלא פחות מזה. דהרי מקליש בזה את גודל המצווה דתמיכת לומדי תורה שעושה זבולון, וגם החסד הגדול שעשה עמו זבולון שעל ידו היה יכול ללמוד תורה. ואם הוא בתחילת התנאי, הרי יש לו לידע שעל ידי זבולון יוכל ללמוד תורה, שצריך להכיר לו טובה על שאף בעוה"ז שיצה"ר אינו מניח לעשות דבר גדול כזה, נתחזק זבולון ונותן לו מחצה משכרו כדי שיוכל לישב וללמוד. וכן זבולון אין לו לפחות משכרו של ישכר אף שישכר נתרצה לזה - לא רק מחמת שלא היה נמצא לו שותף אחר מי שמכיר גודל חשיבות התורה ושכר עוה"ב וגם מה שהתורה מגנא ומצלה אף בעוה"ז ושהיה יכול לעמוד נגד יצר דתאוות הממון, אלא אף אם הסכים לפחות ממחצה מרצונו אסור - דהא הוא זלזל בחשיבות התורה. שלכן אף שרשאי האדם לזלזל בחפציו ולמוכרם בזול כשלא מזיק לאינשי בזה (עיין בב"מ דף ס' ע"א, ולא יפחות את השער וחכמים אומרים זכור לטוב) אינו רשאי לזלזל בחשיבות התורה. וגם אין לו להוסיף וליתן לשכר יותר ממחצה, חדא כדי שלא יאמרו אינשי שלא אפשר להשיג שכר תורה אלא דווקא כשיתן להלומד תורה עוד יותר ממחצה שהוא דבר קשה ביותר וימנעו לגמרי מלעשות שותפות כזה עם לומדי תורה. ועוד דכיון דסגי במחצה לזכות במצוות לימוד התורה ושכרה, הרי איכא על היתרון מזה תקנתא דאושא דאל יבזבו לצדקה יותר מחומש. שלבזבו לשכר תורה יש למילף שלא יבזבו יותר ממחצה לזה. דכיון דכבר ליכא עניין ההיתר דשותפות בתורה כישכר וזבולון ביותר ממחצה, איכא ממילא האיסור דתקנת אושא.

אבד חלק המחצה שהבטיח. והוא לעונש על זלזול בשכר שנותן השי"ת לעוסקים ועמלים בתורה. דרך להעשות שותפים שווה בשווה הותר, ולא ליתן להעוסק במלאכה ופרגמטיא יותר ממחצה בהשותפות כדכתבתי לעיל, וסברי כן הרמ"א והש"ך.

ו. אם עשיר גדול רשאי לעשות שותפות עם ת"ח ולתת לו פחות ממחצית ריווחו

אבל מסתבר לע"ד שאף שודאי שהשכר שנותן הקב"ה לעוסקים ועמלים רק בתורה - שהעיקר הוא בעוה"ב - הוא יותר מכל הרווחים הגשמיים שבעוה"ז, והוי זלזול אם יהיה לעוסק בתורה פחות ממחצה, הוא רק באנשים בינוניים שמרוויחים להוצאה חשובה לפרנסתם בריווח וליתן צדקה כראוי. אבל עשיר מופלג המרוויח סכומים גדולים כל כך דלא שייך להוציאם לשום הנאה הראוי לבני תורה ויראי שמים, אלא שהוא לאסוף ממנו הרבה, ורוצה העשיר שהוא ירא שמים להתנות כן עם הרבה בני תורה לפרנסם בכל צרכיהם כאינשי חשיבי שבעיר - שיש להם ריווח ופרנסה חשובה - כגון עם עוד עשרים בני תורה, ולכולם יהיה כל מה שצריכים לעצמם בריווח ולהשיא בניהם ובנותיהן כהתשובים מבינונים שבעיר, שהוא רשאי. ולא שייך להחשיב שהוא מזלזל בשכר התורה מאחר שהוא מרויח יותר מצרכיו וצרכי בני ביתו כפי מה שנוהגין חשובי העיר. וכן עשיר שיש לו בתים ושדות מרובות, רשאי לעשות שותפות עם ת"ח אחד שהריווח דווקא מבית זה, שהוא ריווח גדול, יהיה להעוסק בתורה והשאר יהיה לעצמו, משום שרוצה לעשות כן עם עוד ת"ח, אין זה עניין זילותא כלל. דהא הוא עושה מחמת שהוא רוצה לעשות כן עם עוד ת"ח, מאחר שיהיה להת"ח שהתנה עמו פרנסה בריווח כדרך כל חשובי העיר. ורק כשאינו רוצה לעשות כן עם עוד ת"ח, אלא שלעצמו רוצה בחלק גדול ביותר גם לקיבוץ כסף והון רב, מסתבר לכאורה שאינו בחשיבות זה. ואם הת"ח אינו בדין עני הראוי לקבל צדקה, אין לו מצווה ממש אלא רק מה שעכ"פ גורם שחברו ילמוד תורה וישלח לו השי"ת ודאי שכרו. אבל לא שייך לחלק עם העוסק בתורה בשכרו דלעוה"ב, וגם לא יהיה בזה עניין מגנא ומצלא, אלא כשאר צדקה אם הוא עני. וגם לא יוכל לבזבו יותר מחומש.

ז. אם המדרש חולק על המבואר לעיל שצריך דווקא תנאי שותפות בין ישכר לזבולון

הארכתי לבאר זה מפני שכדברי רבותינו הראשונים לא הזכר עניין זה דישכר וזבולון בכרור. ובדברי חז"ל הזכר זה רק במדרשים, בתנחומא פ' ויחי (סימן י"א, זבולון לחוף ימים קדם זבולון ליששכר ולמה זבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה עשו שותפות ביניהם

ה. בטעם מה שהביא רבנו ירוחם דאם מכר אדם חלק מלימוד תורה שכבר למד, איבד הלומד את חלקו אף שהקונה לא קנה כלום

והנה ר' ירוחם בסוף נתיב ב', אחר שכתב הא דקודם שעסק בתורה יכול להתנות שיעסקו חברו בסחורה ויטול חלק מלימודו כמו ישכר וזבולון אבל אחר שעסק כבר ונותן לו חלק בשביל ממון אינו כלום כדכתיב אם יתן איש כל הון ביתו וגומר וזה ענין הלל ושבנא, הוסיף ומסתברא שהעוסק אבד שכבר בטל חלקו, ושכך כתבו המפרשים. היינו שאף ששבנא לא יכול לקבל זה (בסוטה כ"א ע"א, דכי אתר רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הו, הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא, לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג, יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו וגוי) מ"מ אם הלל היה מסכים לזה איבד חלקו דהוא החצי שהבטיח לשבנא, שלכאורה הוא דבר תמוה. וצריך לומר שהוא מסברא מטעם דהוא זלזול בשכר השי"ת שנותן לעוסקים ועמלים בתורה, ולא היה איכפת ליה ליתנה למי שלא שייך, בשביל ריווח המעות שנותן לו.

ואף שהלל עדיין משמע שהיה עני, ולא היתה עובדא זו לאחר שעלה הלל לגדולה ונעשה עשיר, דאז ודאי לא היה סלקא אדעתיה ליתן לשבנא חצי שכרו שבעד לימודו שהוא בעוה"ב בעד מעות, דהא לא היה לו שום צורך בהמעות, ואם נודמן איזה צורך היו כל ישראל נותנין לו. אלא שודאי היה זה בזמן שעדיין היה עני גדול. ומ"מ מאחר שכבר למד אין לו ליתן חלק משכרו בעד הלימוד, אף שהשכר שרצה שבנא לתת הוא גם בשביל לימודו דלהבא, דמסתבר דהשכר בעד לימודו דמכאן ולהבא היה יכול ליתן אף שכבר הלל גדל בתורה, דהא ודאי זבולון אמר זה לישכר כשכבר נתעסק ישכר בתורה וראה שנפשו חשקה לעסוק רק בתורה והסכימו לזה מן השמים. אלא ודאי מה דלא הסכימו לשבנא מן השמים היה זה משום דרצה שבנא שיתן לו הלל חלק גם במה שלמד תורה מכבר, שזה אינו כלום - לא רק מחמת שלהלל היה שכר יותר גדול על לימודו באותן הימים שהיה עני גדול ביותר, כדאיתא ביומא דף ל"ה ע"ב שהלל מחייב את העניים שאם אומר העני שמה שלא עסק בתורה היה משום עניותו שהיה טרוד להשיג מזונותיו אומרין לו כלום עני היית יותר מהלל - אלא אף עם כל אדם לא שייך ליתן חלק מהזמן שקודם שהתנו עשיית השותפות, אף שעדיין צריך העוסק בתורה להשותפות, משום שעדיין דחוק הוא שבשביל זה נתרצה. ונראה שהוא מטעם שנמצא שהוא יותר ממחצה, שכתבתי לעיל שאין יכולין משום שהוא זלזול בשכר התורה שנותן השי"ת לעוסקים ועמלים בתורה. וע"ז חידש רבנו ירוחם בשם המפרשים, דאף שדבריו בטלים לגבי העוסק בסחורה, מ"מ העוסק בתורה שנתרצה לזה

שאה"נ שלא היה שום דבר התחייבות ביניהם אף לא בדברים אלא רק המעשה שכן עשה זבולון.

וא"כ אפשר שגם בזהר שאמר רבי יהודה תנאי עבדו, ג"כ אפשר שלא היה זה בלשון תנאי התחייבות, אלא כדי שידע ישכר אף כשיזדמן איזה ימים שלא הביא זבולון, לא ידאוג על זה כי ודאי נזדמן איזה טירדא, אבל ודאי יביא על כל הזמן כשיסתלק הטיירדא. ונצטרך לומר שאף שישכר לא היה עני והיה זה מתנה בעלמא, לא היה בזה שום מעלה אף מצד מדת חסידות למנוע מלקבל מתנה זו, מאחר שמצד קבלת מתנה זו יהיה יכולת בידו ללמוד תורה. ויהיה זה דלא כהרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק ג' הלכה י'), כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובוזה את התורה וכו', ועיין בזה לעיל סימן ל"ה סעיף ד'). וגם אף להחולקים על הרמב"ם ומתירין, נצטרך לומר שלא היה יותר מחומש - וגם שהיה הרבה פחות מחומש - דהא אינו רשאי ליתן כל סך הצדקה שלו לעני אחד, וכ"ש שאינו רשאי ליתן מתנות בעלמא.

ואולי אף להרמב"ם יהיה מותר לת"ח ליקח מתנות, אם האמת הוא שא"א לו ללמוד כשיצטרך לעשות מלאכה לפרנסתו ופרנסת בני ביתו, דחייב לימוד התורה דוחה את המעלה שלא ליקח מתנות. ואף שאינו עני רשאי אדם ליתן לו מתנות ממצות שלא ייחזם לצדקה - ואף שממילא לא יוכל ליתן לצדקה חומש מנכסיו - דהא ליכא חיוב על האדם ליתן חומש מנכסיו לצדקה. וא"כ אפשר שלהמד"ר אין צורך לתנאי. אבל כיוון שברש"י ריש זבחים מפורש ששמעון ועזריה אחיו התנו ביניהם, ואף בסוטה כ"א ע"א נמי משמע כן ברש"י, דהא כתב שמעון אחי עזריה תנא הוא ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות לימודו של שמעון. ומשמע כן שם בגמ' מהא דבעובדא דהלל ושבנא מפורש שאמר שבנא להלל תא נערוב וליפלוג שהוא עשיית שותפות, אך לא הועיל משום דהיה זה אחר שלמד הלל בדוחק גדול, כפשטות הגמ' שזה שנאמר אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה כח יבחו לו אמר עולא דלא קאי כהא דשמעון אחי עזריה ור' יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא, ופי' ר' דימי דהוא משום דמתחילה לא עזרו שבנא אלא למד מתוך עוני רב ורק אחר שכבר נתגדל הלל בתורה א"ל שבנא שיעשו שותפות, דע"ז יצתה בת קול דאפילו יתן כל הון ביתו כח יבחו לו, דא"כ משמע שעובדא דשמעון אחי עזריה ור' יוחנן דבי נשיאה היה בתנאי כפרש"י (ובמד"ר ויקרא פרשה כ"ה פיסקא ב' איתא גבי שמעון ועזריה ממש כמו ישכר וזבולון, שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא ונותן בפיו של שמעון לפיכך נקרא הלכה על שמו, ועיין להלן שמן זצ"ל כתב דהמדרש לא פליג). ויותר מפורש בלשון רבנו ירוחם (לעיל סעיף ה'), ופסק כן הרמ"א.

שהיא פרקמטיא של זבולון ליששכר) בלשון עשו שותפות - שהוא כמפורש לשון תנאי. וכן בזהר ויחי (על הפסוק זבולון לחוף ימים ישכון, דף רמ"א ע"ב בדפוס וונציא), ושם איתא בלשון שהיה תנאי, דא"ר יהודה זבולון ויששכר תנאי עבדו חד יתיב ולעי באורייתא וחד נפיק ועביד פרקמטיא ותמ"ך ליששכר. ובגמ' דידן איתא בסוטה דף כ"א ע"א בשמעון אחי עזריה ור' יוחנן דבי נשיאה (למד ע"י הנשיא שהיה מפרנסו - רש"י).

ובמ"ר ויחי פרשה צ"ט פיסקא ט' איתא נמי הא דישכר וזבולון ולא בלשון תנאי ואף לא בלשון שותפות, אלא שהמדרש הקשה על קדימת זבולון לישכר, ומתוך שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה וזבולון בא ומאכילו לפיכך קודמו (אבל במדרש רבה בראשית ה'נדפס מחדש, פרשה צ"ז פיסקא י"ג על הפסוק זבולון לחוף ימים ישכון, איתא זה עם זה שותפין בעולם הזה ובעולם הבא. וכן הוא במדרש רבה במדבר פרשה י"ג פיסקא י"ז על הפסוק ביום השלישי, למה זכה זבולון להקריב שלישי לפי שחיבב את התורה והרחיב ידיו לפזר ממונו ליששכר כדי שלא יצטרך שבט יששכר לפרנסה ולא יתבטל מלעסוק בתורה לפיכך זכה זבולון להיות שותף לתורה והיה חברו של יששכר ולכך הקריב אחריו וכו', קרבנו קערת כסף אחת, בא נשיא זבולון והקריב קרבנו על השותפות שהיה לו עם יששכר אחיו לפי שהיו זבולון ויששכר שותפים יששכר היה עוסק בתורה וזבולון היה עוסק בפרקמטיא והיה טורח זבולון ונותן לתוך פיו של יששכר. ומכאן שהמדרש לא פליג על המבואר לעיל כמש"כ מן זצ"ל לקמן) וגם בויצא פרשה ע"ב פיסקא ה' נמי לא הזכיר לשון שותפות, אלא ענין המציאות שיששכר יושב ועוסק בתורה וזבולון יוצא בימים וכו' ונותן לתוך פיו של יששכר. שמלשון זה לא משמע כלל ענין חלוקה בהריוח, אלא שהיה מפרנסו. ואף שלא הזכיר אלא האכילה, ונתניה לתוך פיו שהוא ג"כ ענין האכילה, פשוט שהוא לאו דווקא. ודאי כל ההוצאה של ישכר נתן זבולון, אף הוצאת מלבושים ובניין בתים ותיקונייהם כדרך אנשים חשובים בהוצאה בינונית, וגם להשיא בנים ובנות וכדומה שנתן זבולון לישכר הוא בכלל לשון זה. אבל אין בכלל זה חלק בממונו של זבולון. וגם אף על זה שהתחייב זבולון לפרנס לעולם לישכר לא הזכיר, אך שהיה עושה זבולון כן, שאפשר שהיה עושה כן זבולון בלא שום התחייבות. ואפשר שלא היה יכול ישכר לסמוך עליו, אבל זבולון הקדים ועשה כל המלאכות וגם הביא כל ענייני מאכל ומלבושים וכל צרכים דישכר, וממילא היה ישכר עוסק בתורה כל הימים בלא טירדא. וישכר בטח בהש"ת שלא לדאוג קודם שהגיע זמן המוכרח לעבוד בבית ובשדה וכדומה, שאז כבר הקדים זבולון ועשה הכל, ולא היה חסר כלום אף לא שעה אחת. שא"כ אפשר שגם תנאי בדברים לא היה ביניהם, דלכן לא הזכיר במדרש רבה לא חלק ולא תנאי, משום

והיה זה אף שר' יהושע היה מגדולי הדור. אלמא דגם כשהעני היה ת"ח גדול ביותר אין ליתן לו כל מתנותיו. וגם לא היה יכול ליתן מתקנת אושא יותר מחומש. וגם כשאכא ת"ח גדול מזה, ת"ח הגדול יותר בחכמה קודם - כשגם ת"ח זה הוא רבו, וכשאכא שני ת"ח שווין בחכמה ואחד מהן כהן צריך ליתן לכהן כדאיתא בסימן רנ"א סעיף ט'.

וכשהתנה להיות שותף עם ת"ח אחד בשכר, אף שאינו עני לעניין ליקח צדקה כגון דיש לו מאתים זוז ואף שיש לו יותר ממנו, אבל הא צריך לעשות מלאכות הרבה להשיג ריווח לפרנסתו ופרנסת אשתו וזרעו ובשביל זה לא יהיה לו זמן הרבה ללמוד, ואחד מהן חשקה נפשו בתורה יותר מהשני או שהוא יותר ראוי ללימוד התורה מפני כשרונותיו ומפני טרדותיו וכדומה, והתנו שמי שנפשו חשקה בתורה לא יעשה המלאכות אלא שהשני יעשה מלאכותיו ויחלוק בהריווח שיהיה לשניהם מזה מחצה למחצה, ליכא כל זה. דיכול להתנות גם עם מי שאינו עני ליקח צדקה - שיש לו יותר ממאתים ואף ביש לו בית ונחלה כמותו אבל אין לו מי שיעשה מלאכתו, ויכול ליתן גם חצי הריווח, ואף שהוא שני חומשין וחצי כגון שאין להעוסק בתורה שום נחלה.

ואם יש להעוסק בתורה מאתים זוז, יהיה ודאי מוכרח ליתן לו כל חצי הריווח ממה שהשאר לעצמו. שהרי ממה שהפריש לצדקה לא יוכל ליתן לו. והמאתים זוז שיש לעוסק בתורה, אי אפשר לנכותם ממה שצריך העוסק בסחורה ליתן לעוסק בתורה כדוגמת מה שנתבאר למעלה שישכר וזבולון חלקו ברווחים שמנחלות שני השבטים זהה אינם ריווח אלא קרן שלא שייך להתנאי. ואף אם יש לו יותר מעות שאינם עושים ריווח לא שייכי להתנאי, אלא אם יש לו מעות שהעוסק במלאכה ובפרגמטיא יכול לעשות עיסקא בהן יצטרך ליתן לו בהתנו סתם שעושים שותפות, כישכר - שהשכר מגוף הקרקעות שהיה לישכר כמו לזבולון נמי חילקו.

אבל אין הדבר כן כשאין להעוסק בתורה כלום, שהיה רשאי ליקח מצדקה אם לא היה עושה שותפות זה עם העוסק בפרגמטיא, ורשאי העוסק בסחורה ליתן לו ממעות צדקה שלו. והוא אף שודאי עתה אחר שהשתתף עם העוסק בסחורה פשיטא שאינו יכול ליטול מאחרים צדקה מאחר שעכ"פ יש לו להוצאתו דכל השנה מתנאי שהעוסק בפרגמטיא התחייב ליתן לו חצי הריווח שלו, ונמצא שכבר יש לו לפרנסתו. והוא כמי שיש לו עסק שמרוויח בו לפרנסתו שאירע שאין בידו לפי שעה מעות החמשים זוז שאף לעיסקא מוכרח להם (כדי שיוכל להתפרנס מהם ולא ליטול צדקה, כדאיתא במתני' פאה פ"ח מ"ט מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול) ואף לא פרוטה אחת, שמ"מ ודאי אסור ליקח מצדקה. אלא על אלו אינשי איכא חיוב לאינשי אחרינא

ומסתבר שגם המד"ר לא פליג ע"ז שהיה בתנאי שותפות אף שלא הזכיר התנאי. דהמד"ר שאירי רק לעניין השכר, ולעניין מה שהקדימו יעקב ומשה את זבולון בכרכותיהם לא ה"ל להזכיר התנאי שלעניין זה אין צורך להתנאי אלא להמעשים שעשו. ואף שאיכא מעלה בהתנאי כדי שידע ישכר העוסק בתורה שיעשה כן זבולון לעולם, וגם לעניין אם יודמן שזבולון נאנס ונתאחר איזה ימים לא יחוש ישכר לדאוג בשביל זה, ידע הקב"ה שישכר לא חש לזה כלל שהיה מכיר בצדקתו של זבולון ואהבתו לתורה שיעשה כן לעולם, שלכן לא היה נוגע התנאי לעניין השכר. וגם בשביל מה שהקדימו יעקב ומשה אין צורך להזכיר, כי הרי היו נביאים וידעו זה כנבואה. ובתנחומא הזכיר לשון שעשו שותפות, משום דבמדרש תנחומא הא כמעט כולו נאמרו גם ענייני דרשות להגדה בהתחלת שאלה ותשובה בהלכה בלשון ילמדנו רבנו, ומשיב ההלכה ומאריך בדברי אגדה, וגם נקרא אצל הרבה מרבנותינו בשם מדרש ילמדנו, לכן הזכיר שעשו שותפות שלא שייך לשון זה בלא התנאי. וגם אולי הוא גם כמפורש שהיתה השותפות לשני חלקים שווים כדסברי הרמ"א והש"ך. אך אפשר כדמסתבר שהוא רק בסתם אינשי ולא בעשיר מופלג כדלעיל.

ה. החילוקים לדינא שיש בין צדקה לת"ח לבין עסק ישכר וזבולון, אם יש חילוק בין ת"ח עשיר ות"ח עני, ודין מי שיש לו פרנסה אלא שכעת הוצרך למעות שאסור ליטול מן הצדקה אלא ילווה וישלם, ואם יכול ליטול מצדקה שהפריש בעצמו

ונמצא לפי מה שבארתי והוא לשיטת רש"י והרבנו ירוחם איכא חילוק גדול בין נותני צדקה לתלמידי חכמים ובין תומכי תורה כהא דישכר וזבולון שהוזכר במדרשים, ובטור מביאם, וכן רש"י בפי' החומש על הקרא זבולון לחוף ימים ב' ויחי, ועל הפסוק שמח זבולון בצאתך ב' ברכה. דמצד מצוות צדקה הוא דווקא כשהת"ח עני שאין לו מאתים זוז, ואף כשהת"ח עני שיכול לזון מן הצדקה אינו יכול ליתן לו כל סך הצדקה שיש לו דצריך ליתן גם לשאר עניים. דהא יליף זה דכל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם, בעירובין דף ס"ג ע"א ר' אבא בר זבדא, מקרא דעירא היאירי היה כהן לדוד, שפירושו שדוד היה נותן לו כל מתנותיו, וכתוב בתריה ויהי רעב בימי דוד. אף שעירא היאירי היה גדול הדור והיה גם רבו של דוד (כמבואר בעירובין לעיל שם וברש"י). וגם התוס' קידושין (דף כ"ז ע"א) הא מתרצי בזה שאין ליתן כל המתנות לכהן אחד, מה שלא נתן רבן גמליאל לר' יהושע (כשהיו בספינה ונתן מעשר ראשון לר' יהושע ומעשר עני לר' עקיבא) גם המעשר עני - דהא ר' יהושע היה עני, דהיה זה משום שלא רצה ליתן כל מתנותיו לכהן אחד,

שיש להם מעות להלוות לו. ומה שאמרינן בב"מ דף ט' ע"ב מיגו דאי בעי מפקר לנכסיה, והיה ראוי לו ליטול לקט, מסתבר שאיירי במי שאינו בעל מלאכה שיכול להרוויח מפני שמצוי להשיג מלאכה. והא דתנן בפאה פ"ה מ"ד והובא בחולין דף ק"ל ע"ב בבעה"כ שהיה עובר ממקום למקום וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עניי טול וכשיחזור לביתו ישלם דברי ר' אליעזר, ולחכמים פטור מלשלם משום שעני היה באותה שעה, פשוט דהוא דווקא כשעבר ממקום למקום שאין מכירין אותו שלא שייך שילווחו שם, אבל כשהוא במקומו ויש לו עסק שמרוויח בו שנודמן שהוצרך למעות, שרובא דרובא אינשי משיגין ללוות - לכל הפחות במשכון, מסתבר שלא שייך להחשיבו עני אף לא לאותה שעה ואינו יכול ליטול צדקה. מ"מ אפשר שמצדקה שהפריש משל עצמו אפשר שיכול ליקח - כשיעור שרשאי ליתן לעני אחד חשוב מצדקה שהפריש משל עצמו.

אבל אחר העיון אין בזה שום ספק דגם בת"ח הראוי ליטול צדקה מ"מ מאחר דהשותפות היא שווה בשווה הרי בהכרח כל מה שהרוויח העוסק בסחורה קנה תיכף העוסק בתורה מחצה, וצריך ליתן לו דווקא את שלו, ולא שייך שיתן לו כלל דבר שאינו שלו אלא של צדקה, ואין תלוי זה במחשבתו כשלא פ"י זה בתנאי. ואם ירצה לפרש בתנאי השותפות שחייב חלק השותפות הוא רק אחר שיקבל ממנו סך הצדקה שיש לו מצד מה שהוא עני ורק אחר כך יתן לו מה שחסר עד מחצה, הרי נמצא שהשותפות לא הותחל אלא אחר שאכל מעות הצדקה שנתן לו, שא"כ לא שייך שיזכה העוסק בפרגמטיא בשכר התורה שמזמן ההוא. דלא דמי כלל לזבולון שהיה לו מחצית שכר התורה אף בריווח שבא בעד גוף הקרקעות והבתים של ישכר, דהתם הותחל השותפות תיכף, ובצדקה - הא אם היה נותן לו חלק מהם תיכף לא היה יכול ליתן צדקה. וגם כשלא יתן לו תיכף, אם יתן לו קודם שאכל את סך הצדקה לא יוכל ליתן לו ממעות צדקה אלא בעד הימים שלא היה לו החלק ולא על זמן דאח"כ. שלכן כיון שרוצה בשכר התורה תיכף, מוכרח ליתן לו החצי שכר שלו מחשבון יום זה.

אלא אם לא עלה על דעתו ענין גדול הזה לעשות שותפות עמו ונתן לו צדקה איזה סך, ואחר איזה ימים עלה בדעתו לעשות עמו שותפות, היה טעם גדול לומר שיוכל לעשות עמו שותפות תיכף ויצטרך העוסק בתורה ליתן לו החצי ממה שעדיין יש לו ממעות הצדקה שמאחר שלא התנו על השותפות מראש, היה העני זכאי לקחת את כל הצדקה ומעות הצדקה שנטל הן ככל מעותיו של ישכר וזבולון עשה בהם סחורה. אבל נראה שודאי מכוער הדבר, לא רק כשיטול חלק מצדקה שהוא בעצמו נתן אלא אף כשיטול חלק ממה שיש להעני ממעות צדקה שנתנו לו אחרים, הוא מגונה ומכוער. וגם אולי אין להכניס המטלטלין ואף

מעות שמוכנים להוצאת פרנסתם בכלל שותפות זו, אלא בדברים שעומדים להרווחה. דהא לא מצינו בעובדא דישכר וזבולון שנעשה השותפות אלא על הנתלות דהן הקרקעות והפרגמטיא שעומדים להרוויח מהם, ולא ממה שכל אחד ואחד מהם היו להם ביזה ושלל רב, וכן מסתבר לע"ד.

פ. עוד חילוק לדינא בין צדקה לשותפות ישכר וזבולון לעניין קדימת ת"ח גדול או כהן

וגם פשוט וברור שיכול לעשות שותפות זה עם ת"ח שרוצה אף שאיכא ת"ח גדול ממנו, אם זה נוח לו יותר או שמכיר יותר, ומכל איזה טעם שיש לו בעצמו. ואין צורך לו לשאול מגדול ממנו ואף לא מחכם שיאמר לו עם מי לעשות שותפות, אם אך יש לו ת"ח הרוצה לעשות השותפות. וגם אולי יש עדיפות למי שהוא עדיין תלמיד, שממש בזה שיפרנס אותו ע"י שותפות זה בכבוד היזתר גדול ובלא טירדא כלל יתגדל בתורה, דכן היה בשמעון אחי עזריה. ואדרבה מצינו ששבנא אחי הלל הא ג"כ רצה לעשות שותפות עם אחיו הלל אחר שכבר נתגדל בתורה, ועדיין היה בזמן שהוצרך הלל לזה לפרנסתו, ולא הועיל כלום. הרי מפורש שמי שמבקש דווקא חכם גדול לעשות עמו שותפות אין בזה שום מעלה ועדיפות, אלא דווקא עם תלמיד עדיף מחמת שעל ידו יעשה חכם. שנמצא שהוא להיפך מהדין לצדקה, שכשיש שני ת"ח הצריכין ח"ו לצדקה הגדול בחכמה קודם כדאייתא בסימן רנ"א סעיף ט', עיי"ש.

וגם מסתבר שאף באיכא שני ת"ח, ואחד מהן כהן, הרוצים לעשות עמו שותפות, אם ת"ח הישראל נוח לו יותר מאיזה טעם לא יהיה עליו חיוב לעשות שותפות זה דווקא עם הכהן. דרק אם גם הכהן נוח לו כמו ת"ח השני יצטרך לעשות עם הכהן.

י. ביאור שיטת הרמב"ם והמחבר בשריע שלא חזבירו עניין ישכר וזבולון, והדינים חשייכים להספקה לתלמידי חכמים אם היא מדין צדקה לעניין חומש ולעניין קדימת תלמיד חכם גדול

והנה ברמב"ם לא הוזכר עניין ישכר וזבולון, ולא עניין שמעון אחי עזריה לא בהלכותיו ולא בפירושו למתני' וגם המחבר לא הביא זה בש"ע. אבל המחבר (סי' רמ"ז סעיף א') הביא לשון הטור דמי שא"א לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני טרדות הזמן יספיק לאחרים הלומדים, שמשמע מזה שסובר דאיכא בזה חילוק לדינא - אולי הוא יתרון מדיני צדקה, ואולי הוא לעניין לקיים הדינים שביארתי שלא שייך לדיני צדקה. ובהרמב"ם ליכא לשון זה, ומשמע שאינו סובר דאיכא בזה דינים אחרים מצדקה, אלא שהוא מדיני צדקה. ולשון הטור שמסיק ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו, גם

ההנה המחבר הא הוסיף על לשון הרמב"ם גם מהטור, דמי שא"א לו ללמוד יספיק לאחרים הלומדים, אבל לא הביא גמר דברי הטור שכתב ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו. שא"כ ודאי הוא שסובר כהרמב"ם דלא נחשב כלומד בעצמו, אבל ודאי סובר שאיכא יתרון בזה מנתינה לסתם צדקה. ומה שלא כתב יספיק לתלמיד חכם, הוא משום שאין זה מחשיבות האדם - כהא דכתב בסימן רנ"א סעיף ט', דחשיב התם לענין הקדימה מצד חשיבות האדם כמו קדימת כהן ללוי ולוי לישראל דנקט שם דהוא מפני כבוד וחשיבות העני - דהכא הוא כדי שיהיה במקום לימוד התורה, ולכן כתב דיספיק לאחרים הלומדים. ואף שאינו סובר דנחשב לו כאילו לומד בעצמו שהרי לא נקט זה, מ"מ איכא בזה מעלה ועדיפות מאחר שגורם ללימוד התורה. ומסברא בעלמא סובר שמי שגורם ללימוד התורה יש לו מעלה ועדיפות, ויש לו שכר גדול בעד זה. ולפי זה לא יוכל ליתן יותר מחומש, מתקנת אושא כנתבאר לעיל סעיף ד'.

ואם נימא שסובר כהרמב"ם שת"ח גדול קודם אף כשיהיה תועלת כשיתן לת"ח הקטן ממנו, נצטרך לומר שיספיק לו (לת"ח הקטן) ממצות שלא הפריש לצדקה, שהרי לענין צדקה קודם הת"ח הגדול. ומ"מ יכול להספיק לאותו לומד ממצות חומש נכסיו דהא ליכא חיוב ליתן חומש לצדקה, דהא רק מצווה מן המובחר הוא ליתן חומש לצדקה (רמב"ם פ"ז מה' מתנות עניים ה"ה, טור ושולחן ערוך יו"ד ריש סימן רמ"ט). וגם מסתבר שמש"כ דמצווה מן המובחר הוא שיתן חומש לצדקה הוא רק כשאין לו צורך עתה לעשות גם מצווה אחרת, אבל אם יש לפניו עתה לעשות גם עוד מצווה אחרת הרי א"א לו ליתן כל חומש שלו לעניים, דהא צריך מעות גם למצווה האחרת. ואף אם נימא שמצווה המוטלת עליו ליכא ע"ז תקנת אושא וצריך לקנותה מארבע החלקים שהן לעצמו, ורק מה שצריך להוסיף בשביל הידור מצווה הוא מהחומש שלו (עי' מ"ש בדברות משה לב"ק ח"א סי' פ"ט הערה כ"א), הרי ודאי כיון שאיכא מצווה לזון ולפרנס למי שרוצה ללמוד כדי שיוכל ללמוד כל הזמן יכול לזונו ולפרנסו מן החומש שלו. אבל לא מהמעשר שלו, אף שלא הפרישן עדיין לצדקה מאחר דצריך ליתן המעשר לצדקה מאסמכתא דקראי בספרי (דהביא התוס' בתענית ט' ע"א ד"ה עשר תעשר). אף שאין ע"ז חיוב גמור גם לא מדרבנן אלא שנקרא עין רעה (רמב"ם טור ושו"ע שם, ועי' הגהות הגר"א שם ס"ק ב' מירושלמי). ואם אותו ת"ח הוא עני ממש, יכול ליקח חלק ממעשר כספים שלו בעד עני זה שגורם לו ללמוד, ואם יש ת"ח גדול ממנו בחכמה הגדול קודם.

אבל יותר נראה שעניין גדול בחכמה קודם הוא רק בחלוקת צדקה דרך עראי, ולא באחד שרוצה לקבל עליו לספק צרכי עני אחד שרוצה ללמוד כדי שיוכל ללמוד ולהתגדל בתורה. שהצורך לזה הוא גדול יותר

המחבר לא הביא, אף שבב"י בבדק הבית הביא הא דרבנו ירוחם בריש הסימן, ובב"י עצמו ג"כ הביא זה בסוף הסימן [ואף שלא מובן למה הוצרך להביא בבד"ה מה שהזכיר כבר בב"י וצ"ע בזה].

ואולי הרמב"ם סובר דלא שייך להחשיב את מי שאינו לומד כמקיים מצוות לימוד התורה. דהא הרמב"ם כתב בפ"א מת"ת ה"י, עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח, שא"כ פשוט דכ"ש שמתחילה יש עליו חיוב ללמוד כל התורה, דהא ליכא שום טעם לומר דרק כשכבר למד איכא חיוב ואיסור לאו שלא לשכוח - אף שאין עליו חיוב ללמוד כל התורה. אלא ודאי דהוא משום דמחוייב מן התורה ללמוד כל התורה, וניתוסף שאף שכבר קיים שלמד כל התורה, איכא איסור עליו מלשכוח. וממילא מחוייב ללמוד עד יום מותו, אפילו כשכבר למד כל התורה וגם אהדר על לימודו איזה פעמים. ועל מצווה זו ידיעת כל התורה סובר שלא שייך שיתחשב מי שזונו ופרנסו כדי שיוכל ללמוד כמו שלמד בעצמו, שלכן לא פסק זה.

ונצטרך לומר שרק לענין השכר נאמר זה - שעל מה שבשבילו למד כל התורה מתחילה ולמד כל ימיו כדי שלא ישכח - יש גם לו שכר גדול, ולא לענין שהוא דין במצוות תלמוד תורה שנחשב כקיים גם מצוות תלמוד תורה בזה. שא"כ לא שייך מצווה זו דלזון ולפרנס ת"ח בפרטי מצוות תלמוד תורה, אלא בפרטי מצוות צדקה - דלזון ולפרנס ת"ח באופן שע"ז יוכל ללמוד הוא קודם לשאר עניים. ודין זה שעני ת"ח קודם לשאר עניים הוא שייך לדיני צדקה וכתב זה הרמב"ם בפ"ח ממתנות עניים ה"ח. ואף שהיה שייך לומר דליתן צדקה לת"ח צעיר שעדיין לא למד כל התורה, יקדימו לת"ח גדול שכבר למד כל התורה ויודע, סובר הרמב"ם שליכא חילוק בזה, שכתב שם וכל הגדול בחכמה קודם את חבירו. והוא משום שלענין חיוב הלימוד - מאחר שכל אדם צריך לחוש שישכח ומחוייב בשביל זה ללמוד כל ימיו כדכתב בפ"א מתלמוד תורה, מטעם דכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח - לא שייך לחלק. דאף שאיכא אינשי שטבען לשכוח במהירות בזמן מועט, ואיכא אינשי שעדיפי שאין שוכחין אלא אחר זמן גדול, הא התורה מפני כמותה, וכ"ש מפני איכותה, מצוי שכחה לכל אדם אף לאלו שטבען לזכור ביותר. ולכן לא שייך לסמוך על זה, ולדחות חיוב קדימת הגדול בחכמה. וגם בלא זה אולי כבוד הגדול בחכמה עדיף, אף אם יהיה תועלת כשיתן לת"ח הקטן יותר, וכ"ש שלא ברור זה. ולענין סתם אינשי הא ודאי קדים, שהרי עכ"פ ת"ח הוא. ולכן לא כתב הרמב"ם חילוק לענין קדימת צדקה, ועדיין צ"ע בטעם הרמב"ם. אבל לדינא לדין הוא כהרמ"א ובפרט שכן הוא מפורש בתנחומא וכדברי הש"ך וכדביארתי.

לתלמידים מלאו שכבר הם גדולי תורה, שהחשש שיניחו לימודם בשביל פרנסתם נתקטן ואולי ליכא כלל.

יא. ביאור לשיטת המחבר שאף שהמספיק ללומדים אינו נחשב כלומד בעצמו, מכל מקום הוא בגדר מצוות לימוד תורה ולא בגדר מצוות צדקה, וביאור מה דקיי"ל לדינא בעניין ישכר וזבולון

אבל יש אולי לדייק גם מה שהמחבר נקט זה בהלכות ת"ת ולא בהלכות צדקה, שמוכרחין לומר דגם הוא סובר דאינו מהלכות צדקה אלא מהלכות ת"ת, משום שאיכא מצווה גם לגרום לימוד התורה בעולם אף שאחרים יהיו הלומדים, אף שלא יחשב כאילו הוא למד בעצמו. ואולי הוא מהא דחייבה התורה למי שיכולין ללמוד גם שילמדו לאחרים מקרא דואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם (דברים ו' י"ד, נדרים ל"ז ע"א), ומכיוון שאם לא יזון ויפרנס אותו לא יוכל ללמוד, הרי נמצא שהוא כמלמדו.

ומה שלא נקט מי שא"א לו ללמד - אלא מי שא"א לו ללמוד, משום דאם יכול ללמוד בעצמו רק שאינו יכול ללמד מחמת שחסר לו כח הסברה שיבינו ממנו תלמידים, הרי לא שייך למינקט לחיובא שיספיק לאחרים. שהרי אינו עכ"פ עוסק בענייני הרווחת ממון - מחמת שעוסק בתורה ללמוד בעצמו שמחוייב כל היום לסתם אינשי. אלא רק למיעוטא דמיעוטא שיש להם עושר גדול בכסף מזומן, שלבד מה שצריך לכדי חייו וחיי בני ביתו יכול גם לפרנס לאחרים אותם אפשר היה לחייב להספיק לאחרים הלומדים אם אינם יכולים ללמד. שלפ"ז אפשר שגם המחבר סובר דלא שייך זה למצוות צדקה שיכול להספיק לאחרים הלומדים אף שאינם עניים ממש שיש להם להתפרנס בדוחק מצד חיוב מצווה זו דלימוד התורה, שהרבה קשה להם לעמוד בנסיון גדול הזה לחיות חיי צער הוא וב"ב דאף לגדולי עולם חשבינן זה לדבר גדול, שלכן מצד מצווה זו דלגרום שיתרבו לומדי תורה בעולם והוא כקיום כל מצוות המחוייבות דצריך לקיימן אף שהם יותר מהחומש דליכא עלייהו תקנת אושא לרוב השיטות, וגם אף אם איכא תקנת אושא גם למצוות המחוייבות אולי לא תיקנו כשהוא לצורך ריבוי לומדי תורה, וכן מסתבר לע"ד יותר בשיטת המחבר.

ולדינא הא אנן ברוב המקומות אזלינן בתר רמ"א, וכ"ש הכא שהש"ך משמע שנמי סובר כן. וגם בהגר"א סק"ז משמע שסובר כן דהא האריך בהבאת מקורות [ופלא קצת על שלא הביא מתנחומא (ויחי סימן י"א הובא לעיל סעיף ז) ששם גם מפורש פרטים דצריך להתנות וגם שהוא סתם שותפות שחולקין בשווה, ואם הגר"א אינו סובר שהוא לשותפות בשווה מאחר דבמדרש רבה שהביא הגר"א לא הזכיר זה, הי"ל לכתוב דפליג ע"ז

וצע"ק]. עכ"פ כיוון שהרמ"א והש"ך סוברין דצריך להתנות והשותפות הוא שווה בשווה הכי קיי"ל לעניין שיתחשב כאילו לומד בעצמו, וכדביארתי הטעם לעיל. ונפשט ספיקת כתר"ה באות א', דלהמחבר ליכא כלל זה שכתב הטור שנחשב לו כאילו לומד בעצמו וגם אין לו שותפות וחלק בשכר מצוות לימוד התורה של חברו, אלא שיש לו שכר גדול בעד זה שגורם שילמדו תורה, והוא שייך להמצווה דללמד תורה לאחרים מקרא דואותי צווה ה' ללמד אתכם. ולא נאמר כלל שיעור להספקתו לאחרים הלומדים אלא שהוא במה שאפשר לו, והשכר מהשי"ת יהיה לפי מה שעזר להאחרים בהספקתו. וגם יש קצת ספק אם יכול לבזבז על זה יותר מחומש כדלעיל. ולהרמ"א והש"ך בלא התנאה אין זה כלום לעניין לימוד דבעצמו ולא שייך זה למצוות ת"ת, אלא אם הוא עני הראוי ליקח צדקה הוא רק מדין צדקה, ואינו יכול ליתן כל מה שהפריש לצדקה לאחז. אבל בהתנאה הם לשותפים שווה בשווה ונתתי ע"ז טעם נכון. ובעשיר מופלג שיכול לספק להרבה יותר, מסתבר שיכול לדידהו ג"כ בתנאי זה כדלעיל סעיף ו'. וגם איכא מקור לזה מתנחומא ומהזוהר, ומהתנחומא איכא המקור שיהיו שווה בשווה כסתם שותפין כדלעיל. וגם מסברא שייך לרבותינו הראשונים לומר זה מאחר שהוא בטעם גדול, ונפשט גם ספיקת כתר"ה באות ב'.

יב. מתי שייכת שותפות ישכר וזבולון כשאינה שווה בשווה ואינה מספיקה לכל פרנסת ישכר, וחדין בשניים שמתנים לפרנס עוסק בתורה

וספיקת כתר"ה באות ג', אם לחלק דשליש ורביעי נמי איכא עניין התנאה. הנה לכאורה הא מפורש בש"ך דדווקא ^{אוצר החכמה} שווה בשווה ומפרש זה גם בכוננת הרמ"א, וכנראה שמקורם הוא מתנחומא דנאמר סתם עשו שותפות - וסתם שותפות הוא לחצאין. אבל שייך להסתפק בשותפות דרבע כשזבולון לא מרוויח יותר על פרנסת עצמו וב"ב אלא רק למחצה פרנסת ישכר החסר לו, ורוצה לעשות שותפות עם ישכר למה שבידו לפרנסו. דהוא שיהיה שותף עם ישכר לפי חלק זה, היינו שיתן זבולון לישכר כל יתרון שלו ויהיה לישכר חצי פרנסתו. ובעד זה יהיה לזבולון חלק מהשותפות שהוא ג"כ החצי מפרנסתו כשהוצאותיהן שוות, (שכמו שבשותפות שלמה שבין ישכר וזבולון יש לישכר פרנסה שלמה מן השותפות וכן לזבולון כנחבאר לעיל, כך כשנותן זבולון לישכר חצי פרנסתו, נעשתה כאן שותפות שממנה מסתפק ישכר למחצית פרנסתו וכן זבולון) וכן יהיה לזבולון שכר בלימוד התורה של ישכר שהוא החצי ממה שהיה ישכר יכול להתפרנס בלא להשתדל ולבטל זמן בעד פרנסה, שהוא רק לחצי שנה, שנמצא שהוא הרביע משכרו של ישכר. ואם להרוויח על חצי שנה - שהוא לחצי פרנסתו החסר

בתשובה זו שאכתוב לכתר"ה מה שיעזרני השי"ת להשיב גם על מה שמוסיף.

ומש"כ באות א' לשאול אם צריך זבולון להתנות בפירושו זה עם ישכר, כבר כתבתי (לעיל סעיף ד') דלשיטה זו שפוסק כן הרמ"א והש"ך צריך להתנות דווקא, וכן הוא לרש"י והרבנו ירוחם. ומה ששאל כתר"ה עוד שם באות א' דאם צריך להתנות אם צריך בכתב דווקא או סגי בדברים לבד, הנה כתב ודאי לא צריך וגם לא בפני עדים, דלא ניתנו שטר וסהדי אלא לשקרי. והכא שכל התנאי הוא לעניין שכר מצווה שהוא דבר ששייך רק להשי"ת שרק הוא הנותן שכר, שנמצא שלעניין מה שישכר נותן אין צורך לשטר ועדים, וממילא אידי דבעי למיקני גמר ומקנה. וגם אם היה צריך קניין הא הוא על דבר שלא בא לעולם, דהא אין זה נידון בנכסים אלא במה שירוויח בפרגמטיא ובמלאכה.

^{אוצר החכמה}

וגם לא הוי תנאי זה קניין פועלים - שהיה זה דבר אסור ליותר משלש שנים להרבה שיטות, כדאיתא ברמ"א חו"מ סימן של"ג סעיף ג', ועיי"ש בש"ך ס"ק ט"ז (שכ' דהיינו דווקא ביש לו פרנסה וכסות דבכה"ג אסור למכור עצמו לעבד עברי וכו' אבל אם הוא עני ביותר כשאין לו אפילו כסות וכו' דיותר למכור את עצמו וכו' פשיטא נמי דיותר להשכיר עצמו בקבע ליותר משלש שנים) וי"ז (שכ' בשם ס' באר שבע דמדברי התוספות פ"ק דב"מ דף י' משמע שיותר אפילו יותר משלש שנים). ולא מצינו שיהיה מותר זה לדבר מצווה וגם לא שיהיה מותר בשביל לימוד תורה. ובפירושו הוזכר ברמ"א לעניין האיסור דג' שנים, אפילו מלמד או סופר עיי"ש. ואף בפחות מג' שנים הא יכול לחזור אף פועל לימים. ואף שבדבר האבד לא היה יכול לחזור, לא מסתבר להחשיב זה דבר האבד כשלא היו עוד אינשי שהיו רוצים ויכולים לעשות שותפות דלא הפסיד ישכר כלום בחזרתו של זבולון. ואף בהיו גם עוד אינשי, הרי אפשר שגם הם היו חוזרין בהם.

ולכן פשוט שאין צריך בזה קניין ושטר. אבל פשוט שאם ישכר ירצה דווקא בשטר ועדים חתומין - כדי שיוכל לתבוע דינא את זבולון על הזמן שלא שמענו ממנו שחזר בו - משום שלא סמכה דעתו עליו בלא שטר ועדים שלא יוכל לתובעו בב"ד, ואף שהוא רק שטר לברותא, מ"מ אם נעשה בלא שטר - כיוון שלא סמכא דעתיה דישכר עליו בלא שטר ועדים אין להחשיב זה אף לא לדברים להחשיבו מחוסר אמנה, אם לא נתחייב בדין נדר לדבר מצווה שמסתבר שיש לזה דין נודר לדבר מצווה אף שישכר יש לו מאתים זוז ויותר מעט, כיון שע"ז לימוד ישכר כל הימים.

לישכר - יצטרך ישכר לבטל יותר זמן מאשר חצי ביטול הזמן של פרנסה שלמה, לא יהיה לזבולון אלא החצי מהזמן שלמד ישכר. אבל החצי שכר מזמן שלמד ע"י זבולון מסתבר שיש לזבולון, דאין טעם שלא יהיה לו. ואף שודאי בשביל לימוד דחצי הזמן לא יהיה אף לישכר הלומד תורה בעצמו אותו השכר שהיה לו בעד הלימוד דאותו חצי השנה אם היה לומד תורה כל הזמן בלא הפסק, שא"כ גם לזבולון לא יהיה אלא החצי שהיה לישכר כפי מה שאיכא לישכר בלימודו הזה.

^{אוצר החכמה} אבל פשוט שהוא רק כשזבולון עצמו נותן לו היתרון שלו שמספיק לישכר רק על חצי שנה. אבל אם תרי אינשי שכל אחד מהם אינו יכול ליתן לישכר אלא חצי פרנסת ישכר, ובאו שניהם לישכר שנותנין לו ביחד כל פרנסתו - על מנת שיהיה לישכר הלומד מחצה, ולהם ביחד על מה שנותנין לישכר כל פרנסתו יהיה החצי משכרו, ויהיה לכל אחד מהם הרביע - מסתבר בפשיטות שיש להם כתנאם. וג"כ יצטרכו ליתן לו ממה שהשאירו לעצמן, ולא מצדקה שהפרישו.

אך אם זבולון בעצמו יכול ליתן לישכר כל פרנסתו כשיתן לו החצי שמרוויח, אבל אינו רוצה ליתן כל החצי שכר שמרוויח ונשאר מהוצאתו לישכר - אין לו עניין בתנאי זה. ואם ישכר יש לו מאתים זוז ולכן אינו יכול זבולון ליתן לו מצדקה, הרי הוא כמתנה לעשיר. ואם במציאות הוא שישכר לא היה לומד כלל בלא זה, או לא היה לומד איזה חלק מהשנה בלא זה, וע"י מתנת זבולון לומד, יש לו ודאי שכר על זה דהא גרם שילמוד ישכר בשבילו. אבל לא שייך להא דישכר וזבולון שיטול משכר הלימוד דישכר, ולא יועיל גם תנאי ע"ז. ואף שאין לי לעת עתה ראיות על זה מסתבר כן לע"ד.

יג. כוונת הש"ך בס"ק ב' בביאור דברי הרמ"א שכ' ויחלוק עמו בשכר

וספיקת כתר"ה באות ד' בכוונת הש"ך ס"ק ב', הנה איני רואה בזה ספק. דלהכי נקט הש"ך כלומר שכר תורה ושכר מה שירויח זה יהיה בין שניהם ביחד, על ויחלוק עמו בשכר שכתב הרמ"א כלפי זבולון העוסק בפרגמטיא עם ישכר העוסק בתורה, שביאר הש"ך שכוונת הרמ"א שיחלוקו זבולון עם ישכר בין שניהם ביחד - שהוא שווה בשווה - בין שכר התורה שיש לישכר שעיקרו בעולם האמת וגם יש להם פירות בעוה"ז ומצלה ומגנא בעוה"ז, ושכר הריוח בממון ובתים וקרקעות שיש לזבולון. והוא כמו שמפורש בדבריו, וכן מפרש הש"ך בכוונת הרמ"א, משום דסתם חלוקה שנקט הרמ"א הוא שווה בשווה.

יד. אם תנאי ישכר וזבולון נעשה בדיבור בעלמא או שצריך עליו קניין ועדים

והנה קבלתי כהוספה על דברי כתר"ה מהרה"ג ר' שלמה בלומנעקראנץ שליט"א שמבקש שאשיב בזה

מו. הרי"ן כשזבולון אינו מספק די פרנסתו של

ישכר

ומש"כ באות ב' לשאול אם צריך דווקא זבולון לחלק שווה בשווה או סגי בכדי פרנסתו לבד, כבר בארתי טעם גדול למה שסובר הש"ך ומפרש כן ברמ"א שהוא דווקא. וכשנותן לו זבולון פחות מחצי ריווח שלו אינו בכלל עניין חשיבות זה שיתחשב זבולון כלומד בעצמו כלל, אלא אם לא היה לומד ישכר בלא זה יש לו שכר על זה שגרם לימוד התורה במה שנתן לו. ואם עני הוא יש לו שכר צדקה, ואיכא גם חילוקים לעניין יותר מחומש כדלעיל.

אבל כשאין חצי שכר של זבולון מספיק להוצאה זבולון וא"א לזבולון שיתן כל החצי אלא הרביע מהריווח שלו, יכול להתנות על חצי שנה ופחות כפי האפשר לו. ועל הזמן שיוכל לפרנסו לישכר יכול להתנות, אם יוכל ישכר ללמוד בזמן זה בלא שום ביטול. אבל אם לא יוכל ללמוד כראוי בשביל זה אף בהחודשים שיפרנס לו, מחמת דאגת פרנסה דשאר ימות השנה, לא יכול לעשות עם ישכר שום שותפות. אלא אם ישכר עני יהיה לו מצוות צדקה ואינו יכול ליתן לו כל מעות הצדקה שלו, וכן אינו יכול לבזבו יותר מחומש כדבארתי. אלא אם איכא תרי אינשי שביחד יוכלו ליתן לישכר כל צרכו כשיתנו לו כל אחד היתרון שלו, יכולין לעשות עמו שותפות זה שחצי שכרו של ישכר בתורתו יהיה בשווה לשניהם כדלעיל (סעיף י"ב), וכן אם אחד יכול ליתן רק בעד ארבעה חודשים ואחד בעד שמונה חודשים יהיה לפי החשבון.

מו. אם זבולון חולק בשכר תלמוד התורה של

ישכר, או שיש לו שכר בפני עצמו וביאור

דהחילוק בין שכר המהנה ת"ח מנכסיו לבין שכר

ת"ח עצמם, אינו בעסק דישכר זבולון

ומש"כ באות ג' אם השי"ת נותן שכר אחד לישכר בעד לימודו וחולקין שניהם ישכר זבולון רק חלק זה כפשטות הלשון, או לכל אחד חלק בפני עצמו כפי מעשה מצוותו - אף שאינו כפשטות הלשון דהרמ"א והש"ך, ומסיק שכן מסתבר לו. אבל לע"ד פשוט וברור שהשכר הוא רק אחד לישכר שיגע ועמל כל הזמן רק בתורה - על כמות זמן הלימוד שנתוסף לישכר משום שהיה פנוי ללמוד, ועל כמות היגיעה והעמל שנתוספו, וגם על מה שנתגדל בתורה שגם ע"ז שנתגדל בתורה בלימודו איכא שכר שכל מי שנתגדל ביותר יש לו גם שכר יותר, ועל כל פרטי מצוות לימוד התורה שיש ע"ז שכר בלא שום. וחלק זה חולקין, מאחר דלא היה אפשר לישכר לקיים לימוד כזה בעצמו. וגם יש טעם לזה, מאחר שרובא דאינשי א"א לקיים איש אחד בעצמו כשצריך לעסוק בפרנסתו להתגדל כך בתורה, כמעט לכולהו אינשי לבד

חידי סגולה (עי' לעיל סעיף ב'). ואפילו כשלא היה לנו שום טעם, אין לשנות מלשון המפורש בלשון הרמ"א והש"ך.

ומה שדימה להדלקת נר שמדליקין ממנו נרות הרבה ולא גמעט מאורו, לא מובן ולא שייך כלל. דהא הנר דלימוד התורה לא היה אפשר אלא בלימוד התורה ובמזונות וכל צרכי האדם, שלא היה יכול להדליק באחד - לא בישכר הרוצה וראוי ללימוד התורה, משום שהיה צריך לעבוד הרבה זמן ואולי כל הזמן למזונות וכל צרכי, ולא בזבולון שכל עסקיו הוא להשגת מזונות וכל צרכים ואין לו זמן ללמוד. ובהכרח להדלקת נר התורה צריך לשניהם דווקא כפי שהתנו, שזבולון יעסוק בענייני מזונות וכל הצרכים לשניהם וישכר יעסוק רק בתורה, וע"י שניהם הדלק נר התורה. וישכר הדליק נר התורה גם לאחרים שלמדו אצלו, אבל גם הם אם לא היו עשירים - כרוב התלמידים - הוצרכו ג"כ לאינשי צדיקים ואוהבי תורה כזבולון. שלכן שכר לימוד התורה הוא שכר אחד לשניהם, וחולק השי"ת אותו בין שניהם. אך שהוא שכר גדול ביותר הרבה משאר מצוות, אשר אף החצי שכר שמגיע לכל אחד הוא הרבה יותר מאד.

וכן מה שהביא מברכות דף ל"ד ע"ב ואיתא זה גם בסנהדרין דף צ"ט ע"א, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהגה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה. פשוט שגם מי שהתנה עמו להיות שותפין, שהוא שכר זבולון, וא"ר החכמה נמי עין לא ראתה. דכיוון דנחשב לו כלומד בעצמו כדכתב הטור, הוא כלומד בעצמו ממש כפשטות הלשון בלא גוזמאות. ולא מצינו כלל בספרי הפוסקים שיכתבו גוזמאות, אלא הוא דאי פשוט שלהטור דהרמ"א והש"ך - שכן פסקינן ונהגינן בכל המקומות שלנו שנחשבין מבני אשכנז וצרפת - הוא כפשוטו, שגם השותף זבולון ג"כ הוא כישכר הלומד תורה, ששכרו עין לא ראתה. ומה שא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הוא רק למהגה לת"ח - שעוזרו ומהנהו, כמשיא בתו לת"ח, וכמהגה ת"ח מנכסיו שודאי הוא רק במקצת.

וכ"כ הוא העושה פרקמטיא לת"ח - ואף שהוא עזרה גדולה מאד שעושה פרקמטיא מיוחדת להת"ח - אבל מ"מ אין זה משמעות עניין שותפות בכל הרווחים שמנכסיו, אלא דבר שהוא גם השייך אפילו כולו להת"ח, אבל רק דבר פרקמטיא זו שייחד שהריווח דיהיה מזה הוא לישכר, שכיוון שאינו שותף עמו לא שייך בזה עניין חלוקת הרווחים להצאת, שגם שכר העתה"ב שיש לישכר בעד לימודו יהיה החצי לזבולון. דלכן אף שדבר גדול מאד עשה זבולון, יש לו רק שכר כתומך ת"ח מנכסיו שיש לו שכר גדול מאד. אבל רק על מצווה דמהגה לת"ח באופן גדול מאד שיש לו שכר גדול מאד

שבת לתיאבון, מ"מ אין להחשיבו לתיאבון, מאחר שמחלל שבת גם כשליט ליה איזה הנאה מזה. ואף אם שייך זה לעשות סנגוריא בזה, לא שייך לדינא לעניין זה.

יה. בעניין חיוב תלמוד תורה המופל על זבולון עצמו

ומש"כ באות ה' האם זבולון מחוייב לקבוע עתים לתורה, לא מובן. וכי נפטר זבולון ממצוות הלימוד אף בהזמן שאינו עוסק בפרגמטיא וגם כבר נח ממלאכתו ומהעסקים שלו, שיש לו פנאי ללמוד. הא אף ישכר שלומד ממש לא נפטר אף שכבר למד הרבה שעות ונת, שכבר יכול ללמוד עוד. שלכן ודאי ברוב ימים שיכול למצוא איזה זמן ללמוד בעצמו ודאי צריך ללמוד. וממילא יש לו לקבוע לפי מה שיוודע זמן ביום שהוא יותר פנוי. וכשנודמן איזה יום שלא היה אפשר, יצא אותו יום בק"ש שחרית וערבית.

ומש"כ דמצד החיוב לידעת התורה מסתבר שגם זבולון מחוייב ללמוד כדי לדעת את הדרך ילכו בה, ג"כ לא מובן. דא"כ מתי יעשה פרגמטיא ומלאכה לפרנס את עצמו ואת ישכר. דהלימוד לדעת כל מה שצריך האדם לידע אף בזמננו הוא ארבע חלקי הש"ע, שאף גדולי ת"ח יש שאינם יודעין אף שלומדין כל היום. ואף בדורות הקודמין רוב בני"א לא ידעו. וסומכין על דברים המוכרחים לידע בכל עת כמו איך להתפלל ודינים הרגילים בתפילה וכן בברכות, שיודעין זה ממנהג אבותיהם, וכן להכיר בעוף שחוט כשמודמן איזה שינוי שצריך לשאול, וכן שצריך לקנות בשר שחוטא ושלא נטרפה שסומכין על הטבח שיודעין מחכם העיר שיש לסמוך עליו. וכדומה בענייני המסחר, כללי הדינים שאסור לגזול ולגנוב וליקח ריבית וללוות בריבית ידועים לכולם, והאיסור להונות אינשי ידוע. וכשיהיה איזה פרט שיהיה לו סכסוך ילך אל דיינים. וכן בענייני אישות ידוע איסור זנות אף עם פנויה, ואיסור גדה ואיסור נישואי קרובות ופסולי קהל וכהונה. וכשיודמן איזה פרטים שלא ידעין ילך לחכם. שידיעות אלו יודעין אף אלו שלא למדו תורה. וכן איסור מלאכה בשבת ויו"ט ויו"כ, ואף הרבה איסורי דרבנן ידעין. וענייני תעניות וחנוכה ופורים ידועים, וכשיודמן פרטים שאין ידעין לו ישאל מחכם. וכן איסור נדרים ושבעות.

אבל הא איכא מצווה לידע כל דיני התורה אף דיני קדשים וטהרות, שא"א לו לקיים בעצמו מצווה זו של ידעת התורה, וכן לרוב בני"א, אם לא ילמדו בתמידות כל ימי חייו. וזה א"א לרובא דרובא דאינשי. ואיכא ע"ז עניין דישכר זבולון, דיכול לקיים זה כשיעשה שותפות עם אחד שהוא בעל כשרונות וחשקה נפשו בתורה שילמוד כל ימי חייו, ויתחשב לו גם כלמד בעצמו וקיים

שהנביאים נתנבאו ע"ז, ולא על מצוות לימוד התורה. דהרי אף שהת"ח למד מצד שעזר לו, עכ"פ הוא רק גורם לדבר הגדול דלימוד התורה, אבל עכ"פ לא למד ממש וגם לא מקבל שכר כממש.

ואף שאין צורך לראיות ע"ז כי לשון הרמ"א והש"ך מפורש שהוא שותף למחצה שווה בשווה, איכא ראייה מהא דכתב ר' ירוחם דבעניין הלל ושבנא (עין לעיל סעיף ה') דהוא עשיית שותפות אחר שכבר למד שאינו כלום כדאיתא גם ברמ"א משמו, דאם פסקו כן (לחלק השכר אחר שכבר למד) מסתברא שהעוסק איכד שכרו שכבר בטל חלקו, ומסיק שכך כתבו המפרשים. וכונתו במש"כ שבטל חלקו - לחלק שנתן למי שעשה עמו שותפות. דאף שאין תנאו כלום לגבי שבנא שעסק בפרקמטיא, הועיל תנאי זה לגבי העוסק בתורה שאיכד חלקו ע"י שהסכים לזה. ואם לשון שותפות אינו כפשוטו, אלא שהכוונה שהש"ת נותן לכל אחד שכרו ביחוד, הרי לא מכר ונתן העוסק בתורה את שכרו, ולא שייך שיאכד חלק שכרו משום דהסכים ליתן משכרו להעוסק בפרקמטיא, דהא לא נתן לו כלל. וגם לא שייך לשון חלק בנידון זה כלל, ולכן ברור ופשוט שהוא כדבארתי.

יז. אם שייך לעשות שותפות דישכר זבולון עם מי שאינו שומר תורה ומצוות

ומש"כ באות ד' אם רשע שאינו שומר תורה ומצוות ח"ו מטעם שהוא כתינוק שנשבה או לתיאבון וכדומה, איך נכנס לחשבון בשכר תורת הלומד. הנה לפי מה שכתבתי דצריך התנו - שא"כ לא שייך זה למי שאינו מאמין. וגם כשהוא מאמין אבל אינו יכול לעמוד על תאוותו להרבות ממון, לא שייך שיתן כל חצי שכרו. וגם הא יותר היה טוב לו שלא לחלל שבת, אף שלא יקבל שכר דתורה. וא"כ ודאי עושה תנאי זה דישכר זבולון משום שטועה לחשוב שבזה שנותן חצי שכרו ללימוד הוא מותר לחלל שבת, ולכל הפחות שהוא כפרה על מה שמחלל שבת. וא"כ מוכרח לומר לו שידע שכל הון דעלמא שיתן לצדקה וללימוד התורה לא יהיה לו כפרה כל זמן שאינו פוסק מלחלל שבת וג"כ שישוב בתשובה על העבר, ואז לא יתן לו כלום. וגם אם יעשה שותפות הא יהנה ממלאכת שבת. שלכן ודאי שאסור לעשות תנאי כזה עם מחלל שבת וכופרים ומומרים, ואם עשה אין תנאו כלום. ואף שודאי יהיה לו איזה שכר, לא לנו לדון בזה, אלא הש"ת בעצמו שדן גם לפי המחשבות ולפי המעשים באיזה אופן וכוונה נעשו.

וגם ידוע שאלו המחללין שבת לתיאבון דהיתה תחילתן לעסוק במסחרו כבימי חול לעבור על כל מלאכות שבת, וגם לא נמנעין אף במקום שליכא להו הנאה מזה - דמחללין שבת גם בלא צורך לזה משום שכבר הופקר להם. ואף שגם זה בא מצד הרגל חילול

עצם חיוב הלימוד כל היום, וגם חיובי ידיעת התורה גם בהלכות קדשים וטהרות וגם הלכות שהיו רק לזמן יקיים צ"י לימודו של ישכר. אבל ודאי אם השי"ת מצליח אותו ויש לו פנאי איזה זמן ללמוד בעצמו מחוייב ללמוד גם בעצמו. וגם מחוייב להשתדל שיהיה לו פנאי ללמוד איזה זמן בכל יום. אבל בימים שא"א לו, יקיים הלימוד בעצמו על מה שקרא ק"ש ואמירת פסוקי דזמרה, וענייני קרבנות קדם תפלת שחרית, ופרק איזהו מקומן וקדושה וסדרא.

ומש"כ באות ו' לשאול אם יכול ליקח זה מכסף צדקה שלו שכבר הפריש, ואם לא הפריש מעות לצדקה אם יכול להחשיב מעות אלו שנותן לישכר שהתנה עמו השותפות לחשבון מעשר וחומש אם נוהג ליתן לצדקה או לא, בארתי לעיל באורך כמדומה בכל הפרטים בעה"י (לעיל סעיפים י"א).

יט. זבולון שאינו עושה שותפות שורה בשורה עם ישכר ואינו מספק כל צרכיו של ישכר, ודין שותפות ישכר וזבולון לזמן קצוב

אוצר החכמה והנה אם זבולון יכול לעשות שותפות שווה בשווה אך אינו רוצה אלא דווקא בפחות כלשליש ולרביע, מסתבר דאינו כלום, דהוא זלזול בחשיבות התורה כדכתבתי לעיל (ע"י לעיל סעיפים ד' ו'ב). ואף אם זבולון אינו יכול, שאינו מרוויח ליותר מצרכיו אלא כשליש ורביע, ויש אחד שרוצה ללמוד כל הימים כישכר וחסר לו לפרנסתו כשליש ורביע, ואם יתן לו זבולון היתרון שלו יהיה לישכר די למלאות החסרון ויוכל ללמוד כל הימים, ורוצה זבולון שיתן לו בעד זה החצי שכר שלו, נמי מסתבר שא"א זה דעכ"פ הא הוא זלזול בחשיבות התורה.

אבל יש לדון כשיש שנים שרוצים ללמוד כל הימים כישכר, וחסר לכל אחד מהם החצי. וכשיתן זבולון החצי שכר משלו לשניהם ילמדו שניהם כל הימים בשותפות זה. אם ג"כ הוא כולזול מאחר דעכ"פ מייקר שכר הגשמי דבעוה"ז על שכר דבעוה"ב, או כיוון שהוא לא שכיחא והוא רק מעשה הזדמנות, אין להחשיב זה לזלזול.

והנכון הייתי אומר דבאופן כזה יש להחשיב שהם שלשתן שותפין שווין - לכל אחד השליש בחצי שכר התורה של השנים העוסקים בתורה, כיוון שכל אחד העוסק בתורה הפסיד ממה שהיה מקבל אילו זבולון היה חולק רק איתו, ומחלק זה נהנה חברו העוסק בתורה, נמצא ששלושתם - זבולון ושני הלומדים - תומכים בהחזקת שני הלומדים, ולכן לכל אחד מהם שלישי מחצי שכר הלימוד של שניהם. וירוויח מזה זבולון, שיהיה לו היתרון שאיכא בשני שלישים יותר מהחצי שהיה לו שותפות עם אחד כשהיה נותן לו כל חצי שכרו, שיתרון זה הוא שתות. וזה אולי לא נחשב

ריווח כל כך, משום דשותפות עם שנים הוא יותר טירחא לזבולון. אבל הוא רק כשמוכרחין שיתן זבולון להם מה שחסר בכל שבוע, שאז יש טעם לטרחתו זו. דאם אפשר לחלק באופן דחצי שנה יתן זבולון לאחד וחצי שנה האחר להשני, ויהיה לזבולון חצי שכר תורה דהאחד ממה שלמד בחצי שנה הראשון, וחצי שכר ממה שלמד השני בחצי שנה השני, ולא יהיה לזבולון יותר טירחא - ולא היה שייך שיתנו לו יותר. ואולי גם כשתחלק השנה לארבעה חלקים אין זה יותר טירחא, ולא שייך שיתנו לזבולון יותר. אבל כיון שליכא ע"ז ראיות מגמ' והוא דבר חדש מה שליכא ענין כזה כלל בשאר מצוות התורה אלא בלימוד התורה, אף שכתבתי ע"ז טעם גדול, עכ"פ הוא חידוש ואין לנו אלא חידושו דדווקא בתנאי דשותפות למחצה לכל הזמן אפשר להתנות, ואף שודאי לאו דווקא כשהתנו שיהיה זה לעולם, אלא לזמן נמי שייך להתנות.

אבל אם עושים תנאי זה לזמן צריך עכ"פ שיהיה כן לזמן נמשך (וע"י בזה עוד לקמן סעיף כ' אות ז), שיהיה שייך שלומד התורה יסמוך ע"ז. ולסתם אינשי שאינם עשירים מופלגים, אבל עכ"פ מרוויח לפרנסת והוצאת שתי משפחות - ואף שמזדמן שמרוויח מעט יותר - לא שייך שיעשה שותפות זה עם שנים, אם לא באופן ששנים הרוצים ללמוד לא חסר להו אלא החצי כדלעיל. אבל לא שייך לעשות כן לימים ואף לשבועות מרעטים, דהרי עדיין לא יהיה הלומד במנוחה לדרך סתם האינשי, מאחר שלא נתחייב אלא לזמן קצר. ואף שמחוייב הבטחון בהשי"ת הוא שלא לדאוג על מחר, הוא רק שכשזדמן כן לא יאבד בטחונו בהשי"ת שהכל מאתו, והוא גם הון ומפרנס לכל, שבדאי ישלח לו פרנסתו ומזונו לו ולכל משפחתו כראוי. אבל ודאי יש לאדם לעשות לפרנסתו ולמזונו ולכל צרכיו וגם בעד אשתו וכל בני ביתו המוטלים עליו, שיהיה לו כבר מוכן לא רק על יום אחד אלא לזמן גדול - שהוא בשדה ובפרגמטיא. שלכן באחד רוצה לעשות כזבולון שיהיה שותף עם אחד שיהיה עוסק רק בתורה כל הימים כישכר, לא שייך זה אלא כשזבולון בדרך הטבע יכול להבטיח זה, שיש לו קרקעות או מסחר פרגמטיא שעוסק בה, ושיבטיח לו על זמן גדול כשנה. ולפעמים סגי אף בפחות, אם הוא זמן גדול ותשוב להעוסק בתורה. אבל לא שייך זה כשזבולון רוצה לעשות שותפות רק לימים אחדים, שהעוסק בתורה לא יהיה במנוחה לפי דרך הטבע ולא יוכל ללמוד במנוחה. ואף אם יאמר לו שסומך ע"ז וילמוד בטוב בלא דאגה, לא יהיה זה מצד שסומך עליו - מאחר שאין טעם לסמוך עליו - אלא מצד גודל הביטחון שלו על השי"ת שיתן לו דעה לתמכו עוד הרבה זמן. שלכן אין לזה אלא דין צדקה, שצריך דווקא שיהיה עני שלא יהיו לו מאתים זה. וגם אף אם הוא עני לא יוכל ליתן לו אם הוא יותר

כדכתבתי. וכן א"א להתנות על פחות מחצי שכר דלימוד התורה, שע"ז יהיה התרשלות לאינשי מלעשות כזבולון.

(ה) וליכא חילוק בין כשהעוסק בענייני פרנסה הוא מאלו שמרוויחים הרבה ובין אלו שאין מרוויחין כל כך, כשעושיין שותפות זה עם העוסק בתורה, שאיך שהוא הוי מחצה למחצה שני הדברים לא פחות ולא יותר.

(ו) שלא שייך לעשות שותפות זה אלא כשישכר הלומד תורה יהיה במנוחה ע"ז, משום שעל פי הטבע שייך שזבולון ירוויח לפי פרנסת שניהם כסתם הוצאת אינשי במקום ההוא, ושזבולון אינו עצל אלא טבעותיו הם טבעיות סתם אינשי שהם זריזים למלאכתם, וגם שיהיה זבולון איש נאמן ולא יצטרך לילך עמו לדינא ודיינא - שאז יוכל ללמוד מצד זה במנוחה, אף לפי הטבע ודרכי האינשי. אבל אם זבולון הוא אינש שאין מכירין אותו, לא בטבעיותו לזריזות ולא בכשרונותיו להבין במלאכה ובפרגמטיא איך לעסוק ובמה לעסוק, ולא בנאמנות, שאז לא יהיה ישכר במנוחת הנפש הראוי להיות ללומדי תורה, לא שייך לעשות עמו שותפות זו. אבל מסתבר שמי שעוסק בתורה נאמן לומר דהוא מכירו שראוי עמו שותפות זו, ויהיה במנוחת הנפש שצריך להיות ללומדי תורה.

(ז) שלא שייך לעשות שותפות זו על זמן קצר דלא יהיה לומד התורה במנוחה ע"ז, אלא על זמן ארוך שיהא במנוחה לכל הפחות בתוך הזמן שהתנו. וגם שזמן המנוחה ארוך מספיק, שבזמן זה הוא ראוי להתחכם בתורה, דהא מסתבר שרק בשביל מצוות התחכמות בתורה איכא עניין השותפות - מה שליכא בכל המצוות. משום דלרובא דרובא דאינשי הוא כמעט דבר שאי אפשר, שיעסקו בפרנסה ובכל צרכיהם ויהיה להם האפשרות במעט זמן שיוכלו ללמוד להתחכם ולהתגדל בתורה. שלכן מוכרחין לומר דניתנה מצוות התחכמות בתורה וגם מצוות ידיעת התורה שתתקיים גם ע"י שנים, כעובדא דישכר וזבולון. וא"כ יש להצריך גם שיהיה זמן ששייך להתחכם ולהשיג ידיעות הרבה בתורה.

וכפי שמשמע בכתובות דף ס"ב ע"ב, הוא לא פחות משלש שנים. דהא אמר רב אדא בר אהבה אמר רב דהתלמידים יוצאין לת"ת שלא ברשות ב' וג' שנים [ואף שהתם הלכה כרבי אליעזר (במתניתין ס"א ע"ב)] שאין להם רשות אלא שלשים יום, אינו משום דפליג אחכמים לעניין צורך זמן הלימוד, אלא דלא התירו בשביל זה לעגן אשתו שלא ברשות] והוא מטעם דשנה אחת הוא זמן שלא מצוי שיתגדלו ויתחכמו בתורה. שלכאורה יש למילף מזה גם לכאן, שאם זבולון רוצה שיהיה חצי שכר ממה שישכר נתחכם בתורה, יש להצריך שיהיה הזמן לא פחות מב' וג' שנים. אך מ"מ כיוון שלא מצוינו בפירוש, אפשר שלעניין השותפות

מחומש, ואף את החומש לא יוכל ליתן כולו לזה דאין ליתן כל הצדקה שלו לאחד. והשכר הוא שכר מצוות צדקה ולא שכר לימוד התורה.

ב. העולה מכל הנ"ל הלכה למעשה באופן השותפות ואיך שצריכה להיות שווה בשווה דווקא, במשך הזמן הקצר ביותר ששייך להתנות עליו בשותפות זו, עם מי צריך הלומד לעשותה, ואם מותר למנהלי ישיבות לעשות תנאי כזה בשם התלמידים עם המנרכים כסף לישיבה

היוצא מכל זה לפי מה שבארתי באורך עניין ישכר וזבולון ובטעם הדבר לדינא.

(א) שאין זה פרט במצוות צדקה אלא ממצוות ת"ת, שלכן גם שכרו מהשי"ת אינו משכר דמצוות צדקה אלא ממצוות ת"ת.

(ב) בכל מצוות התורה כשאחד גרם שחברו יעשה מצווה אין לו חלק בשכר המצווה שהשי"ת נותן למקיים המצווה, אלא כל השכר דאיכא לקיום מצווה ההיא הוא להמקיים, וזה שגרם שחברו יעשה המצווה יש לו שכר על מעשיו ודבריו שגרמו, שהוא שכר מיוחד. ובלמוד התורה הוא - כפי מה שמשמע - איכא, שיש לו מחצה שכר שהיה נותן השי"ת ללומד התורה לבדו אם היה גם מתפרנס בעצמו. דכיוון שפרנסתו היתה ע"י אחר, כהא דישכר שעסק בתורה ונתפרנס ע"י זבולון, יש לו לזבולון מחצה שכר דהיה ניתן לישכר. ולא מצוינו שיש לזבולון עוד שכר מיוחד על מה שגרם לישכר ללמוד. כן משמע אליבא דרש"י והרבנו ירוחם, שכן פסקו הרמ"א והש"ך.

(ג) שאיכא פרטים לזה. ופרט אחד איכא ברש"י והרבנו ירוחם, שצריך זבולון להתנות תחילה עם ישכר שהוא זבולון יעסוק במלאכה ופרגמטיא וכדומה וישכר יעסוק בתורה, ויחלקו השכר שווה בשווה - בין השכר גשמי דבעוה"ז שאיכא ע"י זבולון בכל מה שיצליחו השי"ת, בין השכר שאיכא מהשי"ת לישכר על קיום מצוות לימוד התורה, שהוא אכילת פירותיהן ומגנא ומצלא בעוה"ז ועיקר שכר הגדול שיש לישכר בעוה"ב - ג"כ שווה בשווה.

(ד) דהוא דווקא שווה בשווה, ולא תלוי כפי שיתרצה. שאף אם נתרצה ישכר העוסק בתורה ליתן לזבולון העוסק בענייני הפרנסה שיעכב לעצמו יותר ממצות שכר שיצליחו השי"ת במה שעושה לפרנסה, אינו כלום. אלא צריך שהתנאי יהא דווקא על שותפות דמחצה למחצה. ומסתבר דגם לא יוכלו להתנות על פחות מחצי השכר שיתן השי"ת לישכר בעד הלימוד. והטעם דפחות מחצי השכר גשמי שיהיה לזבולון בהצלחת השי"ת במה שיעסוק במלאכה ובפרגמטיא אי אפשר, שהרי הוא זלוול בחשיבות התורה שגדול ביותר מאד

בישיבה לשנה יהיה לו חצי שכר התורה שיהיה להתלמיד בעד לימודו בתורה. אבל מוכרחין לעשות זה ברשות התלמיד, זהא לא שייך שיתנו דבר ששייך להתלמיד בלא רשותו.

אבל נראה לע"ד דלא שייך זה בלימודים שכל אחד ואחד מוכרח ללמוד ולידע זה בעצמו. לא רק לימודי הקטנים ממש, אלא אף אלו שלומדים כבר גפ"ת, שהרי גם בני זבולון צריכין ללמוד זה בעצמן. ורק לימוד כל התורה להתעמק בה ולהתחכם ביותר, שזה אי אפשר לרובא זרובא דאינשי שאחר זור המדבר, משום שהוצרכו לעמול הרבה לפרנסתם, אלא ע"י שנים כזבולון וישכר שאחד מהם יעסוק בכל ענייני הפרנסה כזבולון ואחד מהם יעסוק רק בתורה כל ימיו כישכר. שא"כ נמצא שמוסדות הכוללים בזמננו שלומדים שם אברכים בני תורה להתגדל ולהתחכם יכולים לעשות כן. וכן ישיבות גדולות לבחורים הגדולים, ברשותם, יכולין לעשות כן. אבל תלמידים רווקים וסמוכין על שולחן אביהם, שמצד לימוד עצמן אין צריכין לזה, אין להם לעשות זה ואין להמנהלים לבקש מהם זה.

והנה נתבאר בזה ענין זה בכלל ובפרטים הרבה.

ידידו מקירו מאד

משה פיינשטיין

סימן לח

בגדרי הוראה, פרסום פסקי הלכות בלא טעמים, תרגום תנ"ך ומשניות ושאר ספרי קדש, וכתובת ספרי קדש באנגלית

בע"ה אסרו חג סוכות תשמ"ג.

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר משה גאלדבערגער שליט"א.

א. לבאר שהוראת חכם היא רק למעשה שנשאל עליו ממש, ולמעשה אחר היא רק בגדר לימוד וידיעת התורה, מה שאין כן בהוראה רפנהדרין שהיא לכל העולם

הנה מתחילה אסביר יותר מה שכתבתי בתשובה הקצרה שנדפסה באג"מ י"ד ה"ג סימן צ"א, כי לא כתבתי זה להכניסה בספר - אלא כתבתי שאיני רוצה שידיפסו ספר שנילקט משו"ת אגרות משה שיהיו שם רק מסקנת הדינים למעשה בלא הטעמים והמקורות.

והטעם לזה כי יודע אני פחת ערכי שאין בידיעתי כל הש"ס בשני התלמודים בבלי וירושלמי, וכל דברי הפוסקים, וכ"ש דברי רבותינו בפירושיהם וחידושיהם

בשכר - שיהיה חצי שכרו לזבולון על שנתן לו חצי שכרו, על שנה נמי שייך. מאחר דכבר נתחכם הרבה אף במשך שנה, ולימוד התורה כבר נחשב אצלו עד כדי כך שלאחר תום השנה ישכר ישתדל למצוא מי שיתמוך בידו שיוכל ללמוד עוד הרבה שנים שיתחכם מאד, עד שלא יחוש שוב לשמא יניח מללמוד בשביל פרנסתו.

אבל בעצם אין לקבוע בזה דבר ברור, מאחר שיותר הוא מסתבר ללמוד משם דצריך שיהיה השותפות לא פחות מג' שנים, דזה שיעור הפחות שמצינו. ואף דאמרו שנים ושלש שנים, הוא מפני שאחר שכבר שהה שתי שנים יכול לסמוך על עצמו כשמרגיש שהצליחו השי"ת בלימודו, באופן שאין לחוש לפניו מלשוב לביתו בשביל החיובים שעליו לאשתו. אבל בשנה אחת, אף שנדמה לו שאין לו לחוש מלחזור לביתו אין זה כלום. אבל בעשיית שותפות עם זבולון שהוא קודם שלמד, אין לו לפסוק בפחות מג' שנים. ואולי יש להכריע שלכתחילה ישתדל להשיג לעשות שותפות על זמן לא פחות מג' שנים, דזהו שיעור הקטן שמצינו לענין התחכמות והתגדלות בתורה. אבל אם קשה למצוא, יעשה שותפות גם לשנה. אבל לא יעשה שותפות לפחות משנה משום שאז ודאי לא יהיה לו מנוחה יותר בשביל זה, כשאף לשנה אין לו להוצאותיו הרגיל בהם.

ח) שצריך לעשות שותפות זו דווקא עם אחד המחשיב לימוד התורה ביותר, שכדאי לו לעמול בשביל חשיבות הלימוד כל ימיו, כמו שהעוסק בתורה לומד כל ימיו. אבל אם אינו חשוב לו כל כך לימוד התורה, אך עושה זה בצירוף אהבתו לישכר העוסק בתורה - לא מצד שהוא חכם בתורה, אלא מטעם אחר שהוא שכנו וקרובו וכדומה - לא נחשב זבולון כלומד תורה. אלא דווקא כשעושה זבולון השותפות משום שהוא רוצה לקיים מצוות לימוד התורה, והיה עושה שותפות זו גם עם ת"ת אחר, ומה שבחר לעשות השותפות עם ישכר זה שהוא קרובו ושכנו ואוהבו הוא כיוון דגם שכנו וקרובו ואוהבו רוצה בזה ולכן עושה עמו השותפות, ודאי שפיר הוא עושה ויהיה לו חצי השכר תורה. וממילא כ"ש שלא שייך שותפות זו עם אלו שאין מחשיבין כלל שכר התורה.

ולא דמי למה שאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמן בגזיר דף כ"ג ע"ב, שזהו רק לענין שאיכא מצווה גם כשעושה שלא לשמן, וממילא איכא גם שכר. אבל להתחשב כמו שלומד ומקיים מצוות לימוד התורה, כיוון שחזונו שלא נעשה ממילא שותף רק במה שגורם שילמוד אלא דווקא בהתנו שיהיו שותפין באופן זה, לא שייך שיעשה זה כשמחשב שעושה זה בשביל טעמים אחרים.

ט) גם אלו שיסדו ישיבה וצריכים לעזור להתלמידים במצבם הגשמי והם לוקחים סכומים גדולים מאינשי, יכולים לומר להם דכשיתן סכום להחזקת תלמיד